

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Neologie v současné francouzské slovní zásobě

Neology in Contemporary French Lexicon

Mgr. Anna Háňková

Vedoucí práce: Dr. PhDr. Renáta Listíková, MCF

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: N FJ-ZSV

2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Neologie v současné francouzské slovní zásobě* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 14. 7. 2017

.....

podpis

Ráda bych poděkovala paní Dr. PhDr. Renátě Listíkové, MCF, za odborné vedení této diplomové práce, za vstřícnost při domluvě konzultací a za přednášky z lexikologie, které ve mně vzbudily zájem o studované téma.

Rovněž velice děkuji paní PaedDr. Daně Háňkové, Ph.D., za její odbornou, materiální a psychickou podporu, bez které by tato práce nevznikla.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá studiem neologie a neologismů v současné francouzštině. Teoretická část práce definuje pojmy neologie a neologismus, proces slovtvorby obecně a jednotlivé slovtvorné postupy řadící se k formální neologii, sémantické neologii a k výpůjčkám. Praktická část popisuje tvorbu jazykového korpusu pro potřeby této práce, který je založený na textech ze současného francouzského tisku (respektovaného deníku *Le Monde* a bulvárního týdeníku *Voici*). Jádrem praktické části jsou ukázky a analýza jednotlivých slovtvorných postupů, které se objevily v autorčině korpusu. Data jsou doplněna o základní statistickou analýzu zastoupení jednotlivých slovtvorných procesů.

Výzkum ukázal, že nejčastěji užívaným slovtvorným postupem v obou studovaných periodikách jsou výpůjčky z cizích jazyků, především z angličtiny. U týdeníku *Voici* tento prostředek tvořil téměř polovinu všech zjištěných neologismů (45%), u deníku *Le Monde* necelou jednu třetinu (28%).

KLÍČOVÁ SLOVA

Neologie, neologismus, jazykové registry, oficiální slovtvorba, slovtvorné postupy, francouzský tisk, *Le Monde*, *Voici*

ABSTRACT

The present thesis deals with the study of neology and neologisms in contemporary French. The theoretical part defines the concepts of neology and neologism, word-formation processes in general and specific word-formation processes classified as formal neology, semantic neology and borrowings. The empirical part describes the formation of the corpus created for the purposes of the thesis, which is based on texts selected from current French press (the daily broadsheet *Le Monde* and the weekly tabloid *Voici*). The core section of the thesis presents samples and analyses of individual word-formation processes which appeared in the author's corpus. The data are accompanied by a basic statistical analysis of the relative proportions of individual word-formation processes.

The research shows that borrowings, especially those from English, represent the most frequent word-formation process in both newspapers. Borrowings constituted nearly a half of all identified neologisms (45%) in *Voici* and nearly one third of the neologisms (28%) in *Le Monde*.

KEYWORDS

Neology, neologism, language registers, official word formation, word-formation processes, French press, *Le Monde*, *Voici*

Obsah

1	Úvod	7
2	Neologie a neologismus	8
2.1	Neologie (<i>la néologie</i>)	11
2.2	Neologismus (<i>le néologisme</i>)	14
3	Životnost neologismů	20
3.1	Jazykové registry	22
4	Oficiální slovtvorba	24
5	Způsoby tvoření slov – slovtvorné postupy	27
5.1	Formální neologie (<i>la néologie formelle</i>)	27
5.1.1	Derivace (<i>la dérivation</i>)	28
5.1.2	Kompozice (<i>la composition</i>)	31
5.1.3	Zkracování a tvorba zkratk (<i>l'abréviation et la siglaison</i>)	34
5.2	Sémantická neologie (<i>la néologie sémantique</i>)	36
5.3	Výpůjčky (<i>les emprunts</i>)	38
6	Metoda výzkumu	41
7	Výsledky výzkumného šetření	43
7.1	Formální neologie	44
7.1.1	Derivace	44
7.1.2	Kompozice	52
7.1.3	Zkracování a tvorba zkratk	57
7.2	Sémantická neologie	61
7.3	Výpůjčky	64
7.4	Hovorová slova	69
7.5	Procentuální zastoupení slovtvorných postupů	70

8	Závěr	74
9	Résumé	77
10	Seznam použitých informačních zdrojů	81
10.1	Monografie	81
10.2	Články v odborném tisku	82
10.3	Slovníky	83
10.4	Webografie	84
10.5	Zdroje korpusu	84

1 Úvod

V dnešní zrychlené době jsme svědky neutuchajícího vědeckého pokroku a společenského a kulturního vývoje. Proměnlivost doby a její směřování kupředu se pojí i s vývojem jazykovým: jazyk totiž musí všechny nastalé změny pojmenovat a postihnout. Jedním z prostředků je jazyková neologie, tedy tvorba nových slov. Je to právě rychlost změn, která z neologie tvoří vysoce aktuální téma budící zájem nejen mezi jazykovědci, ale i mezi širokou veřejností.

Tato diplomová práce si klade za cíl seznámit čtenáře s procesem tvorby nových slov ve francouzském jazyce. Rozdělena je do dvou částí, části teoretické a části praktické. Teoretická část práce (kap. 2-5) přibližuje termíny neologie a neologismus prostřednictvím jazykových koncepcí vybraných lingvistů. Diskutována je životnost neologismů a rovněž problematika přesouvání slov mezi jednotlivými jazykovými vrstvami. Jádrem teoretické části spočívá v přiblížení procesů slovo tvorby, ať už oficiální či neoficiální, a jednotlivých slovo tvorných postupů.

Praktická část práce (kap. 6-7) navazuje na popsané slovo tvorné postupy. Na základě korpusu sestaveného studiem deseti výtisků deníku *Le Monde* (z období od 6. do 17. října 2016) a deseti výtisků týdeníku *Voici* (z období od 19. srpna do 27. října 2016) práce předkládá konkrétní příklady jednotlivých slovo tvorných postupů prostřednictvím rozborů několika desítek aktuálních neologismů užívaných v psaném jazyce. Na základě sestaveného korpusu práce rovněž mapuje slovo tvorné tendence, respektive četnost užití jednotlivých slovo tvorných postupů.

2 Neologie a neologismus

Neologie jako samostatná lingvistická disciplína vznikla v 2. polovině 20. století. Jak však upozorňuje Martincová (*CzechEncy*, heslo neologismus), nová slova jsou tvořena ve všech obdobích jazykového vývoje a vznik této vědecké disciplíny tedy není možné považovat za nahodilý, jednorázový akt. Neologie se rozvinula v důsledku vývoje jazyka a v důsledku uvědomělé reflexe tohoto vývoje.

Francouzština, patřící mezi románské jazyky, má svůj původ v latině. Ta se na území dnešní Francie dostala v průběhu invaze vojsk Julia Césara do Galie (1. století př. n. l.). Latina se stala úředním jazykem a spolu s tím se po galském území začala šířit i mluvená latina, zvaná též jako latina vulgární (*le latin vulgaire*). Jako hlavní dorozumívací jazyk se však držela dosud užívaná galština. Tento stav se v zemi udržel až na přelom 4. a 5. století n. l., kdy galština prakticky vymizela pod vlivem rozšíření latiny.

Pokud hovoříme o romanizaci dnešního francouzského území, musíme zdůraznit rozdíl mezi dvěma druhy latiny, tzv. latinou klasickou a latinou vulgární. Latina klasická představovala prakticky nezměněný jazyk antického Říma a na francouzském území se stala jazykem psaným a jazykem církve a diplomacie. Mluveným jazykem však byla latina vulgární. Jako jazyk mluvený vykazovala vulgární latina daleko rychlejší vývoj a změny než „ztuhlá“ latina klasická, od které se stále více odlišovala. Postupem času se oba druhy latiny od sebe oddálily natolik, že se klasická latina stala pro běžné lidi takřka nesrozumitelnou a latina vulgární a klasická představovaly spíše dva rozdílné jazyky než dvě varianty téhož jazyka. Tento vývoj vulgární latiny mimo jiné připravil vhodné podmínky pro postupné oddělování jednotlivých románských jazyků majících původ v latině, avšak od latiny se zásadní měrou odlišujících¹. Již v období 7. a 8. století tak můžeme hovořit o prvotní, nejstarší formě francouzštiny (Tritter, 1999, s. 3), která však měla do dnešní podoby francouzštiny ještě daleko. Prvním dochovaným psaným dokumentem dokládajícím tento stav jsou Štrasburské přísahy (*Serments de Strasbourg*) z roku 842. Jedná se o krátký diplomatický text zachycující dohodu Ludvíka Němce a

---

¹ Ke vzniku románských národních jazyků dopomohl i rozpad Západořímské říše v 5. století, která se do té doby snažila unifikovat jazykové změny na celém svém území a zamezovat větším odlišnostem jazyka v jednotlivých částech říše.

Karla Holého (vnuků Karla Velikého) o vzájemné podpoře proti jejich staršímu bratrovi Lotharovi.

Vzhledem ke kořenům francouzštiny pochází zásadní část její slovní zásoby právě z latiny. Díky latině se do francouzštiny dostalo i množství slov řeckých: z řečtiny totiž po staletí čerpala sama latina. Můžeme však nalézt i slova mající původ například v galštině, keltštině či germánštině. S dalším vývojem jazyka se k této základní slovní zásobě přidávala slova nová, a to jak slova původem francouzská, tak slova převzatá z jiných jazyků. Například v 16. století jsme svědky obohacování francouzské slovní zásoby na základě častých výpůjček z italštiny či španělštiny, ale rovněž výpůjček z řečtiny a především z klasické latiny, díky kterým existují ve francouzštině tzv. dublety (*les doublets*)².

Pokud hovoříme o vývoji francouzského jazyka v 16. století, musíme zmínit rovněž edikt vydaný roku 1539 Františkem I. na zámku ve Villers-Cotterets (*Ordonnance de Villers-Cotterets*). Tímto ediktem král František I. ustanovil pařížskou francouzštinu administrativním a soudním jazykem namísto dosud oficiální latiny (Tritter, 1999, s. 64). Tím *de facto* uzákonil již postupující a stále častější úzus. Jazykem učenců a literatury však stále zůstávala latina. Brzy se nicméně začaly objevovat hlasy zasazující se o původní francouzskou literární tvorbu, která by dokázala, že francouzština je plnohodnotným jazykem schopným latině konkurovat ve všech oblastech. Zde máme na mysli především básníky literárního uskupení Plejáda (*Pléiade*). Ronsard, du Bellay a jiní si vzali za cíl bránit francouzský jazyk a imitováním antických autorů dokázat, že se může rovnat řečtině, latině i dalším v té době užívaným jazykům. Vzhledem k omezené slovní zásobě francouzštiny navrhli množství prostředků k jejímu obohacení, mj. oživení starých, již zapomenutých slov, vypůjčování slov z francouzských provinčních dialektů, ale také skládání slov již existujících, tvorbu slov afixací francouzských, ale i latinských a jiných slov apod. Plejáda se tak velkou měrou zasloužila o vznik množství původem francouzských slov.

---

² V 16. století (i dříve) se francouzština často uchýlovala k vypůjčování slov z klasické latiny (Niklas-Salminen, 2015, s. 138). Tyto latinské výpůjčky si nezdálo, že by se podobaly etymonu slova, ze kterého se v latině vulgární (a později ve francouzštině) vyvinulo slovo jiné. Tato slova mající stejný původ tak mají často velice rozdílnou fonetickou a grafickou podobu, ale i význam. Jako příklad uveďme slova *métier*, řemeslo, a *ministère*, ministerstvo, mající původ v latinském slově *ministerium*.

Následující dvě století se nesla ve znamení tzv. klasické francouzštiny (*le français classique*), respektive ve snaze o vytříbení tohoto jazyka. Sedmnácté století je tak stoletím gramatiků, kteří se snažili o zdokonalení francouzštiny. Slovní zásoba byla očišťována od archaismů, provincialismů, neologismů, ale i slov pocházejících z italštiny či technických výrazů. Všechna tato slova podle četných teoretiků jazyka přinášela úpadek francouzštiny. V duchu procesu tříbení jazyka se nese i založení Francouzské akademie (1635), jejímž hlavním úkolem bylo vytvoření normy a tím i kodifikace francouzského spisovného jazyka. Kromě toho Francouzská akademie měla, a dosud stále má, bdít nad krásou jazyka a chránit francouzštinu před úpadkem. Takto vytříbený a kultivovaný jazyk však nebyl záležitostí široké francouzské populace, nýbrž záležitostí dvora a vzdělaných vrstev. Dorozumívacím jazykem většiny obyvatel Francie zůstávala nářečí, případně regionální jazyky, často se od francouzštiny lišící. O to paradoxněji vyznívá skutečnost, že francouzština byla až do konce první světové války evropským jazykem vzdělanců a hlavním diplomatickým jazykem, jehož postavení bylo srovnatelné s tím, které dnes zaujímá v celosvětovém měřítku angličtina.

O klasické francouzštině hovoříme i v průběhu 18. století (alespoň do začátku Francouzské revoluce). Toto období znovu přineslo velký rozvoj slovní zásoby. Vznikala nová slova, velkou měrou patřící k odborné slovní zásobě. Odborné, technické termíny měly často svůj původ v latině či řečtině. Objevovaly se výpůjčky z jiných jazyků: italštiny, španělštiny, němčiny a ve zvýšené míře i z angličtiny. Vzhledem k rozvoji francouzské slovní zásoby v 18. století proto není divu, že to bylo právě toto století, které přineslo vznik termínů *neologie* (*la néologie*) a *neologismus* (*le néologisme*). Obě slova vznikla jako neologismy, novotvary, avšak postupně byla přijata a začleněna do světové lingvistické terminologie. S vytvořením těchto pojmenování se tak začal konstituovat i vědecký pohled na *neos logos* (řec.), tedy nová slova, respektive novotvary.

Jak naznačuje stručný historický vhled do problematiky, neologismy nebyly vždy chápány v pozitivním slova smyslu. Často k nim bylo přistupováno jako ke slovům přinášejícím úpadek jazyka. I kvůli této skutečnosti zpočátku neologie zůstávala na okraji pozitivního zájmu jazykovědců a plně se prosadila až ve 20. století.

Postupnému přijetí neologie pomohl mimo jiné i prosazující se moderní způsob uchopení světa, který přinesl rozvoj novodobé vědy. Novodobá koncepce vědy se neobešla bez vzniku nových termínů, jejichž prostřednictvím by mohla nové skutečnosti pojmout a vysvětlit. Pokud někteří stále pochybovali o důležitosti a opodstatněnosti neologie a neologismů, přínos nových vědeckých termínů byl všeobecně uznán: jsou to právě termíny, které vědu pomáhají konstituovat. To potvrzuje i francouzský jazykovědec É. Benveniste (1974, s. 247), když říká, že: „[věda] nemá jiné prostředky k dokázání své legitimnosti, než pojmenováním specifikovat předmět svého zkoumání (...)“³. Vidíme, že Benveniste dává terminologii, vznikající jako neologismy, zcela zásadní místo.

Vzhledem k pozvolnému konstituování neologie jako vědecké disciplíny, zaměření a rozsahu této práce se dále zabýváme pouze současným pohledem na námi studovanou oblast jazyka. Přiblížení problematiky neologie a neologismů z pohledu soudobých odborníků předkládají následující kapitoly.

2.1 Neologie (*la néologie*)

Definice pojmu neologie není vůbec jednoduchá. To dokazuje i fakt, že definice jednotlivých odborníků se značně liší.

Například Čermák (Čermák, 2011, s. 300) definuje neologii jako „*oblast tvoření neologismů, novotvarů stojících na pomezí mezi synchronií a diachronií*“. Zdůrazňuje především prolínání synchronního a diachronního přístupu k jazyku: o neologismech hovoříme při vzniku zcela nových, dosud neexistujících slov, novotvarů, ale rovněž při vzniku nových významů slov již existujících, která za sebou mají určitý (historický) vývoj. Synchronní a diachronní přístup tak v otázkách neologie nemůžeme striktně oddělit.

Nejasnost pojmu neologie a jeho jistou ambivalenci ukazuje i J.-C. Boulanger (Boulanger, 2010; dle Mejri, Sablayrolles, 2011, s. 4), když předkládá celkem pět definic studovaného pojmu. Neologie je pro něj:

1. slovotvorný proces,
2. teoretický a aplikovaný výzkum lexikálních inovací,

---

³ Není-li uvedeno jinak, citace z francouzského jazyka přeložila do jazyka českého autorka této diplomové práce.

3. organizovaná a plánovaná oficiální činnost s cílem vytvářet, registrovat, zaznamenávat, šířit a zavádět nová slova,
4. identifikace odborných oblastí činnosti, které vyžadují vznik nových slov s cílem doplnit nedostačující odbornou slovní zásobu,
5. přínos neologie jako vědy a jejího předmětu zkoumání do oblasti tvorby slovníků (do lexikografické činnosti).⁴

Boulanger dokládá, jak složité je definovat pojem neologie. Vyjmenovává několik stránek tohoto pojmu, které jiní autoři často opomíjejí. Dle něj tedy neologie neznamena pouze tvoření neologismů jako takové, ale upozorňuje i na provázanost s lexikografickou činností i činností oficiálních institucí konanou ve snaze obohatit stávající slovní zásobu.

Velmi stručně neologii definuje Pruvost (2012, s. 9): hovoří o ní jednoduše jako o „*tvoreni nových slov*“. Tuto stránku podtrhuje především proto, že slovo tvorba a slovo tvorné mechanismy se mu jeví jako zcela zásadní jazykové prvky. Díky nim jazyk dokáže sledovat a odrážet vývoj společnosti a vědění, a tak trvale zajišťovat svou komunikační a poznávací funkci. Pokud by jazyk nebyl dále schopen plnit komunikační a poznávací funkci kvůli svému nedostatečnému vývoji, stal by se jazykem mrtvým.

I přes komplexnost obsahu termínu neologie se všichni autoři shodují na tom, že neologie značí především slovo tvorbu. I pokud se u jednotlivých autorů objevují jinde opomíjené stránky termínu, každá definice vždy ukazuje především na fakt, že neologie znamená právě tvoření nových slov.

Dělení neologie

Podobně jako definice neologie, ani koncepce jejího dělení není jednotná a u mnohých odborníků se liší. Z rozdílů typologie potom pramení rovněž různé pohledy na slovo tvorné postupy, respektive na jejich klasifikaci.⁵

---

⁴ « *La néologie y est présentée comme un terme qui désigne cinq champs : le processus de création lexicale ; l'étude théorique et appliquée des innovations lexicales ; l'activité institutionnelle organisée et planifiée en vue de créer, recenser, consigner, diffuser et implanter des mots nouveaux ; l'entreprise d'identification des secteurs d'activités spécialisés qui requièrent un apport lexical important en vue de combler des déficits de vocabulaire ; l'ensemble des rapports avec les dictionnaires.* » (Mejri, Sablayrolles, 2011, s. 4)

⁵ Blíže k jednotlivým slovo tvorným postupům viz kapitola č. 5.

Jako základní typologii předkládáme dělení neologie podle Pruvosta (2012, s. 10) a Radimského (2003, s. 36). Tito autoři neologii dělí celkem do tří skupin:

1. *formální neologie (la néologie formelle)* vznikající morfologickými prostředky jazyka; do této kategorie autoři řadí derivaci, kompozici a zkracování;
2. *sémantická neologie (la néologie sémantique)*, tedy přidání významu již existujícímu slovu;
3. *výpůjčky (les emprunts)*, například výpůjčky z nářečí (dialektů), z cizích jazyků, ale i z jazyků „mrtvých“ či z jazyků starších období.

Poněkud rozdílné dělení předkládá Sablayrolles (2000, s. 211). Vedle výše uvedených tří typů neologie definuje navíc neologii fonetickou a grafickou (*la néologie phonétique et graphique*), stylistickou (*n. stylistique*) a syntaktickou (*n. syntaxique*). Ve výsledku Sablayrollesova typologie pojímá všechny slovotvorné prostředky jako ta Pruvostova, dělí je však do rozdílných kategorií.

Zcela jiný pohled předkládá Picocheová (Picoche, 1992, s. 70), která vůbec neuvažuje neologii sémantickou: slovo, které získává nový význam, neřadí k neologii, ale zdůrazňuje jeho polysémní charakter. Podle jejího názoru se nejedná o neologismus, ale o slovo již existující, ve slovní zásobě ustálené, které pouze získává nový význam (k stávajícímu označujícímu je přiřazeno nové označované). Zároveň platí, že jednotlivá slova provázaná polysémií nesou alespoň částečně stejný sémantický obsah, který jednotlivé významy propojuje, a jsou spojena etymologicky (mají stejný etymon, původní formu slova). Takováto slova se však mohou dostávat do nejrůznějších kontextů, v důsledku čehož může být příbuznost významů takřka nepostřehnutelná.⁶

Picocheová rovněž upozorňuje, že v případě diachronního pohledu na polysémii můžeme dále rozlišit vlastní význam slov a význam přenesený. Vlastní význam (*le sens propre*), někdy označovaný rovněž jako první význam (*le sens premier*), značí původní význam slova, ke kterému se později mohou přidávat významy další, přenesené (*le sens figuré*).

---

⁶ Od polysémie je třeba odlišit homonymii. Homonyma jsou slova, která se stejně píší (popř. vyslovují), avšak neexistuje u nich podobně těsný vztah jako mezi slovy polysémií: jedná se o významově zcela rozdílná slova, která nemají stejný etymon, a jejich podobnost je nahodilá.

Vzhledem k tomu, že většina soudobých teorií a odborníků sémantickou neologii uvažuje, je sémantická neologie zahrnuta i do dalšího výkladu této diplomové práce.

2.2 Neologismus (*le néologisme*)

Podobně jako termín neologie ani termín neologismus není zcela jednoduché definovat. Existuje množství jeho definic, více či méně komplexních. Dvě základní a zřejmě nejstručnější definice popisují neologismus jako „*nové slovo*“ (*un mot nouveau*, např. Sablayrolles, 2002, s. 97, či Pruvost, 2012, s. 3) nebo jako „*nový význam slova v daném jazyce již existujícího*“ (*sens nouveau d'un mot existant déjà dans la langue*, Pruvost, 2012, s. 3).

Slovo

Klíčovým pojmem obou uvedených definic je *slovo*. Velice často je *slovo* chápáno jako grafická jednotka od ostatního textu odlišená mezerou (co se psaného textu týče). Toto pojetí však není příliš přesné, jelikož ve skutečnosti je třeba uvažovat slovo nikoliv jako jednotku grafickou, nýbrž jako jednotku sémantickou (pojmenování). Pojmenování potom může být vyjádřeno slovem jednoduchým (*le mot simple*) či slovem složeným (*le mot composé*). Pro slovo jednoduché skutečně platí, že se jedná o grafickou jednotku (spojení několika písmen), která je od ostatního textu oddělena mezerou (popřípadě interpunkčním znaménkem a mezerou).

Francouzské pojetí složeného slova (*mot composé*) v sobě ukrývá v českém jazyce rozlišovaná kompozita⁷ a víceslovná pojmenování⁸. Zatímco v českém pojetí bychom například slovo *pomme de terre*, brambora, zařadili mezi víceslovná pojmenování a *hippodrome*, dostihové závodiště, mezi kompozita, ve francouzském pojetí obě zmíněná pojmenování považujeme za *mots composés*, slova složená, či jen *composés*, tedy právě kompozita. Vzhledem k těmto terminologickým rozdílům mezi češtinou a francouzštinou používá tato práce termín kompozitum ve francouzském pojetí. To znamená, že termínem kompozitum označujeme nejen složeniny (tedy kompozita dle české terminologie), ale i víceslovná pojmenování.

---

⁷ Složeniny, vytvořené „*kombinací aspoň dvou slov nebo kmenů v jediný lexém, slovo*“ (Čermák, 2011, s. 289).

⁸ „*Víceslovný jazykový výraz, kombinace dvou/více lexémů, zvláště pro jediný pojem*“ (Čermák, 2011, s. 307)

Jednotlivé členy slova složeného mohou být odděleny mezerou či spojovníkem, jako například ve slovech *pomme de terre*, brambora, či *arc-en-ciel*, duha, či ve slovních obratech (*les locutions*) jako *tout de suite*, ihned, či *faire peur*, nahnat strach. V případě slov složených vytvořených řecko-latinskou kompozicí jsou však oba tvořící elementy spojeny do jediného grafického slova, na příklad *hippodrome*. Důležité je, že ani v jednom z příkladů nemohou být od sebe jednotlivé členy odděleny dalším, nahodile vloženým slovem. Například slovo *pomme de terre* dává smysl, pouze pokud zachováme neoddělitelnost jednotlivých členů. Pokud bychom do spojení vložili přídavné jméno *rouge*, červený, výsledné *pomme rouge de terre* by neznamenal červenou bramboru, nýbrž červené jablko ze země. Hovoříme tedy o kritériu neoddělitelnosti jednotlivých členů slova složeného (*le critère d'inséparabilité*).

Vedle kritéria neoddělitelnosti se slova složená řídí rovněž kritériem nemožné záměny jednotlivých členů (*le critère de non commutation*). Pokud chceme zachovat význam složeného slova, nemůžeme žádný jeho člen nahradit jiným slovem, ani v případě, že by se jednalo o jeho synonymum. Pokud bychom výraz *terre*, země, nahradili ve spojení *pomme de terre* výrazem *sol*, země, půda, došlo by k zániku významu původního spojení. Dále platí, že musí být vždy zachován slovosled jednotlivých částí slova složeného: brambora tak bude vždy *pomme de terre* a nikdy *de terre pomme*.

U některých autorů se setkáme se zaměňováním termínů *slovo* a *lexém*. V dnešní době nicméně upřednostňujeme pojetí předkládané například J. Picocheovou či A. Niklas-Salminenovou, které oba termíny důsledně oddělují. Niklas-Salminenová (Niklas-Salminen, 2015, s. 21) uvádí, že lexém umožňuje sémantickou autonomii slova. Jako příklad uvedme jednotlivá slova *danser*, tančit, *danseur*, tanečník, a *danse*, tanec, mající společný lexém *dans-*. Díky tomuto lexému označujeme zmíněná slova jako slova příbuzná (*la famille de mots*). Význam slov příbuzných je potom rozlišen díky morfémům, připojeným ke společnému lexému: gramatický morfém *-er* například odliší sloveso *danser* od činitelského jména *danseur*, vyjádřeného pomocí lexikálního morfému *-eur*.

Pokud se vrátíme zpět k uvedeným definicím neologismu, musíme dodat, že nové slovo může být tvořeno lexémem, který je v daném jazyce již produktivní. V takovém případě se

potom neologismus od slov již ustálených odlišuje lexikálním morfémem (popřípadě gramatickým morfémem v případě konverze).

Pruvost (2012, s. 53-8) za neologismy nepovažuje pouze nové formy slov mající nový význam. Vedle tohoto typu popisuje další tři podoby neologismu. V souhrnu tedy mluví:

- a) o neologismech nové formy (nového slova) a nového významu,
- b) o novém významu slova již existujícího,
- c) o nové formě (popřípadě novém slovu) pro již existující význam,
- d) o znovuuvedení forem, které v jazyce sice existují, ale upadly do zapomnění: ty se mohou objevit jak v původním, tak většinou v novém významu.

Neologismem je tedy pro Pruvosta nejen nový tvar slova, ale i nový význam slova již existujícího. Za pravdu dává Pruvostovi například Čermák, který neologismus definuje jako „*nevžitý, neustálený novotvar, nové slovo, popř. jeho nové užití nebo jinou novou jednotku v jazyce vzniklou, resp. vznikající, popř. do něj převzatou odjinud*“ (Čermák, 2011, s. 300).

Z rozdílného pohledu definuje neologismus M.-T. Cabréová (1998). Neologismus se podle ní vyznačuje čtyřmi základními charakteristikami (převzato dle Mejri, Sablayrolles, 2011, s. 4):

1. teprve nedávným výskytem slova v lexiku daného jazyka,
2. absencí slova ve slovníku,
3. formální a sémantickou nestabilitou slova,
4. vnímáním slova jako nového mluvčími daného jazyka.

Bezesporu můžeme říci, že námi vymezený pojem, neologismus, uvedené charakteristiky splňuje. Definice dle Cabréové však nese i jistá úskalí: vlastnosti touto definicí vymezené mohou splňovat i slova jiná, která se mezi neologismy řadit nemohou. Jedná se především o archaismy, slova zastaralá. Tato slova jsou v běžné mluvě nahrazována slovy jinými, jejich užití není již tak časté, a proto se vytrácejí rovněž ze slovníků a uvolňují v nich místo slovům častěji užívaným. V důsledku k nízké frekvenci užití se archaismy vytráčí

z všeobecného povědomí jazykových mluvčích, kterým se mohou mnohdy jevit jako slova nová, neologismy. Musíme však zdůraznit, že i když nejsou archaismy zařazeny do slovníku, v žádném případě nezanikají; ve slovní zásobě jazyka existují dále, i když frekvence jejich užití klesá. Kdykoliv se mohou opětovně vynořit a zařadit se mezi slova běžně užívaná. Mohou se však vynořit i s pozměněným významem oproti významu původnímu: v takovém případě k nim přistupujeme jako k sémantickým neologismům.

Vedle archaismů mohou zmíněným čtyřem bodům typickým pro neologismy odpovídat i okazionalismy. Ty je možné dle Martincové popsat jako příležitostně utvořená a užívaná slova, která však nevstoupí do širšího jazykového povědomí a dále si uchovají svou novost. Užití okazionalismů je natolik ojedinělé, že se nezačlení do běžné slovní zásoby, ale zároveň nemůžeme říci, že by byly zcela zapomenuty a zanikly by. Pro svou charakteristiku proto ani okazionalismy nejsou zařazeny do jazykových slovníků s obecným zaměřením.

Zvláštním případem okazionalismů je tzv. *hapax* (nebo též *legomenon*). Dle Čermáka (2011, s. 278) se jedná o „slovo doložené (etymologicky) jediným, a proto (kontextově) nedostatečným dokladem, který ho neumožňuje poznat.“ Zřejmě nejčastěji můžeme *hapax* nalézt v literárních dílech, jejichž autoři ve své tvůrčí schopnosti vytvoří slova, která se však mezi čtenářskou veřejností neujmou a nepřejdou do běžné mluvy. Ani tato slova proto ve slovnících nenajdeme.

Archaismy, okazionalismy a neologismy ale nejsou jediná slova, která se ve slovníku nevyskytují. Slovník nikdy nemůže obsáhnout celou slovní zásobu jazyka a je vždy vytvořen s nějakým záměrem a cílem. Dalším možným kritériem pro nezařazení slova do slovníku tak může být například to, že nesplňuje jeho tematické či dobově podmíněné hledisko.

S výjimkou definice neologismu podle Cabréové je možné proti uvedeným definicím namítnout, že neuvažují mluvčího ani adresáta sdělení, ve kterém se neologismus objevuje, ale pouze neologismus jako takový. Platí však, že slovo je posuzováno právě konkrétními mluvčími a adresáty jednotlivých promluv. Za neologismus je potom považováno slovo, které není součástí adresátovy slovní zásoby či slovní zásoby mluvčího a zároveň uspokojuje jejich cit pro novost slova (*le sentiment néologique*; Issac, 2011, p. 92).

Neologismus tedy nelze hodnotit pouze ve vztahu ke slovní zásobě daného jazyka (*le lexique général*), ale musíme uvažovat i slovní zásobu konkrétního mluvčího (*le lexique individuel*). To, co je například pro lékaře otázkou terminologie, a tedy důvěrně známým termínem, může být pro ne-lékaře zcela neznámým, novým slovem považovaným za neologismus.

Na provázanost těchto dvou složek lexika, slovní zásoby jazyka a slovní zásoby konkrétního mluvčího, upozorňuje Guilbert (1973, s. 13). Ve své teorii vychází z dichotomie jazyk – mluva (*langue – parole*), převzaté od švýcarského jazykovědce Ferdinanda de Saussura. Neologismus je dle Guilberta tvořen konkrétním mluvčím a je tedy součástí mluvy, *parole*. Je však zároveň součástí jazyka, *langue*, charakteristického pro celé jazykové společenství, stejně tak jako je součástí jazykového společenství i konkrétní mluvčí. Mluvčí vytváří novotvar, aby dalším členům jazykového společenství lépe zprostředkoval význam vlastní promluvy. Jím vytvořené slovo zůstává k dispozici i dalším členům jazykového společenství, kteří s ním mohou volně nakládat. Dochází tak k obohacení mluvy i jazyka, respektive slovní zásoby jazyka i konkrétních mluvčích.

Vedle dichotomie jazyk – mluva Guilbert pracuje i se Saussurovu dichotomií synchronního a diachronního přístupu ke zkoumání jazyka: zabývá se otázkou, který přístup pro studium neologismů použít. Oba přístupy mají dle něj své opodstatnění. Synchronní přístup podtrhuje fakt, že mluvčí dávají vzniknout neologismům právě tady a teď a jsou ovlivněni nynějším stavem jazyka, který obohacují. Na druhou stranu Guilbert poukazuje i na to, že by bylo poněkud zjednodušené studovat vznik slova pouze tady a teď. Proměna jazyka a s ní i vznik nových termínů a slov je věcí času, a k zachycení těchto proměn tedy musíme mít možnost porovnání dnešní podoby jazyka s jeho podobami dřívějšími. Nové slovo není osamocenou formou, ale začleňuje se do existující slovní zásoby jazyka. Důležitý je tudíž i diachronní přístup ke studiu jazyka.

Guilbert (1973, s. 12) podtrhuje důležitost obou složek a propojuje je ve svém konceptu dynamické synchronie (*la synchronie dynamique*): ukazuje, že nynější stav jazyka je vyústěním procesů, které se v daném jazyce odehrávaly v minulosti.⁹

---

⁹ Oporu nachází Guilbertova teorie propojení synchronního a diachronního přístupu i u Benvenista (Benveniste, 1974, s. 96). Podle něj nejsou běžní lidé ve svém každodenním životě a ve svých každodenních

Guilbert dokládá, jak komplexní kategorií je neologismus. Je provázán jak s konkrétním mluvčím a jeho slovní zásobou, tak s celým jazykovým společenstvím a souhrnnou slovní zásobou jazyka. Souvisí se současným stavem jazyka, ale i jeho formami staršími, které proměňuje a uzpůsobuje součnému stavu jazyka a společnosti. Neologismus musí být chápán ve všech těchto souvislostech a není možné k němu přistupovat pouze jako k novému slovu, které existuje samo o sobě, bez jakýchkoliv vztahů uvnitř jazykového systému.

---

promluvěch schopní zachytit probíhající jazykové proměny. Uvědomují si je až zpětně, s odstupem několika generací, tedy až když mají možnost porovnat dřívější stav jazyka se stavem aktuálním.

3 Životnost neologismů

Délka užívání neologismů je pro jejich určování zcela zásadní. Za neologismus jsou totiž slova považována pouze dočasně a dříve či později se tohoto označení zbavují. Dvěma hlavními důvody, pro které slova přestávají být považována za neologismy, jsou:

1. zapomnění – slovo se neujme a přestane být používáno;
2. asimilace – slovo přestane být vnímáno jako nové a začne být součástí stabilní slovní zásoby jazyka.

O tom, kterou cestou se neologismus vydá, rozhoduje úzus, respektive četnost užití každého nového slova: ta je sledována v určitém čase. V odborné literatuře se sice můžeme setkat s tvrzením, že délka života neologismu je okolo deseti let, avšak skutečná délka života jazykového výrazu považovaného za neologismus se liší případ od případu. Není tedy možné stanovit přesnou dobu, po jejímž uplynutí slovo není dále považováno za neologismus, ale za stabilní součást slovní zásoby. Za rozhodné kritérium proto nemůžeme považovat časový úsek, nýbrž cit pro novost slova (*le sentiment néologique*) jazykových mluvčích: slovo přestává být neologismem, jakmile přestane být vnímána jeho novost. V dnešní zrychlené době se totiž novost slov obvykle vytrácí mnohem dříve, než za dobu dlouhých deseti let, a pokud začne být slovo běžně užíváno, může se i poměrně nové slovo zařadit do stálé slovní zásoby.

Důležitou roli při ztrátě vnímání novosti neologismů, respektive v jejich zprostředkování a rozšiřování v rámci jazykové komunity, hrají hromadné sdělovací prostředky (dnes především televize, internet, ale i tisk). Média totiž dokážou jediné slovo zprostředkovat milionům diváků a čtenářů. Novotvary tak vstupují do povědomí širší veřejnosti daleko snadněji a rychleji než dříve.

Rychlejšímu a snadnějšímu rozšiřování neologismů napomáhá i tendence některých novin a časopisů vyznačovat v textu neologismy kurzivou či uvozovkami. Slova tak na první pohled vystupují z textu a poutají pozornost čtenáře. Někdy jsou neologismy dokonce doplněny o vysvětlení, která čtenářům maximálně zjednodušují přístup k významu slova a pochopení celého předkládaného sdělení. Tím dochází k oslabování citu adresátů pro

novost a slova v textu původně odlišovaná a zvýrazňovaná začíná čtenář postupně vnímat jako slova běžná, ne-nová.¹⁰

Určitým vodítkem pro rozlišení neologismu od slova již přijatého do běžné slovní zásoby může být slovník. Jakmile totiž slovo ztratí svou novost, vstupuje do slovníku jako jedno z jeho hesel. Zároveň však platí, že existuje velké množství druhů slovníků a jejich typ a zaměření ovlivňuje právě i výběr slov v nich uvedených. Lišit se tak budou obsahy slovníků encyklopedických a slovníků jazykových, etymologických, ale i slovníků obecně zaměřených, slovníků terminologických a specializovaných jazykových (jako například nářečních, argotických aj.). V neposlední řadě bude výběr slovníkových hesel ovlivněn kapacitou slovníku, tedy celkovým množstvím hesel, na které je slovník dimenzován, a výběrem nakladatelství či autorů, kteří slovník připravili. Slovo, které se objeví ve slovníku nakladatelství *Larousse*, tedy nemusí nutně být uvedeno ve slovníku nakladatelství *Dictionnaires Le Robert* apod.

V rozdílném obsahu jednotlivých slovníků spočívá i úskalí studia neologismů. Před konfrontací slov se slovníkem je totiž třeba referenční slovník vybrat. Ve snaze eliminovat rozdílný obsah slovníků lze za referenční zdroj použít více slovníků téhož druhu (například slovníky monolingvní od nakladatelství *Larousse* a *Dictionnaires Le Robert*, jak to činí tato diplomová práce). Potom je však nutné dopředu zvážit, zda za neologismus bude považováno slovo nevyskytující se ani v jednom z vybraných slovníků, či slovo nevyskytující se alespoň v jednom z nich. Při konzultaci slovníků však nesmíme sklouznout k mechanickému vyhledávání slov, nýbrž musíme důkladně studovat a porovnávat jednotlivé popisované významy a uvažovat i malé odchylky mezi nimi.

V závěru této kapitoly musíme dodat, že lexikografická činnost je kontinuální, nikdy nekončící prací. Autoři slovníků neustále studují dostupné zdroje (tisk a jiné materiály), vyhledávají nová slova a výrazy a zkoumají jejich další život. Pokud konstatují jejich časté užívání a postupné začlenění mezi běžně používaná slova a výrazy, navrhnou jejich začlenění i mezi slovníková hesla. Vedle toho rovněž studují slova do slovníku již zařazená

---

¹⁰ Např. „*Un mall, centre commercial à l'américaine, le deuxième au Maroc après celui de Casablanca, a aussi vu le jour.*“ (*Le Monde*, č. 22311, s. 2) či „*Sur une plage des Caraïbes, le top claqué deux bises à David Charvet, le french lover d'Alerte à Malibu.*“ (*Voici*, č. 1503, s. 11).

a zastarávající a již méně používaná slova naopak ze slovníku vyřazují a vytvářejí místo pro slova nová. Nová vydání slovníků se tudíž od těch předchozích mohou mírně odlišovat, avšak můžeme konstatovat, že jádro slovníku zůstává stabilní.

3.1 Jazykové registry

Při studiu neologismů není možné uvažovat izolované slovo, ale je nutné se zaměřit i na jeho kontext a jazykové okolí. Ne všechna slova je možné použít ve všech situacích. Pokud například sourozenci nabídnou k zapůjčení svou „káru“, *la bagnole*, kolegovi raději nabídnou své auto, *la voiture*, či dokonce svůj automobil, *l'automobile*. Při studiu neologie je tedy velice důležité vzít v úvahu i jazykové registry (vrstvy).

Registr je „*varieta jazyka vymezená sociální situací, např. formální, náboženskou aj. na škále všech ostatních; rozsah stylů nebo stylistických prostředků apod.*“ (Čermák, 2011, s. 314). Jak uvádí Podhorná-Polická (2009, s. 37-38), ve Francii má rozlišování jednotlivých vrstev jazyka, které ukazuje na rozdílné sociální postavení a vzdělanostní úroveň mluvčích, velkou tradici.

Pro francouzštinu rozlišujeme dle Gadeta (2007, s. 99) celkem čtyři základní registry jazyka. Vzhledem k tomu, že dělení registrů ve francouzštině výrazně neodpovídá dělení registrů v češtině, není možné na dělení francouzštiny aplikovat českou terminologii. Z tohoto důvodu jsou jednotlivé vrstvy uváděné v původních francouzských termínech. Jedná se o:

1. *le registre soutenu*, někdy rovněž jako *r. soigné* či *littéraire* – nejvyšší vrstvu jazyka,
2. *le registre courant* či *r. standard* – běžný, psaný a mluvený jazyk,
3. *le registre familier* – hovorovou vrstvu,
4. *le registre populaire* – lidovou vrstvu jazyka; sem Gadet řadí ještě rovinu argotickou (*le niveau argotique*) a vulgární (*vulgaire*).

Užití konkrétního jazykového registru se nejčastěji řídí situací (kontextem promluvy) a sociokulturním postavením mluvčího. Stává se však, že slova začnou pronikat z jednoho registru do registru jiného, a přitom jsou v rámci nového registru vnímána jako

neologismy. Tato tendence platí nejen pro obecný jazyk (*la langue générale*), ale i pro střet obecného jazyka s jazykem odborným (*la langue de spécialité*). I etablované odborné termíny mohou pronikat do běžné mluvy a mluvčí, kteří se s nimi dosud nesetkali, je mohou vnímat jako slova zcela nová, jako neologismy.

Stírání rozdílů mezi jazykovými registry si můžeme všimnout i v publicistice a žurnalistice. Od médií, úžeji novin, jednoznačně očekáváme spisovnou a kultivovanou, stylisticky neutrální mluvu. V novinách se však začínají objevovat neologismy a mezi nimi i slova z jiných jazykových registrů mimo registr „neutrální“, *le registre standard*. Tato slova, která patří do jiných jazykových vrstev a stylových rovin, hovorové a lidové, ale i knižní vrstvy či do slovní zásoby odborného jazyka, je třeba vnímat jako neologismy, které rozšiřují slovní zásobu vrstvy neutrální (Minářová, Chloupek, 1983).

Na závěr této kapitoly je důležité poznamenat, že i v rámci jediné jazykové roviny se slovní zásoba jednotlivých mluvčích zásadně mění: rozdíly nečiní pouze jejich sociokulturní zařazení, ale rovněž jejich profesní uplatnění, záliby, koníčky aj.: například mluvčí neutrálního registru mající zálibu v boxu bude znát dokonale slovní zásobu týkající se tohoto sportovního odvětví, zatímco mluvčí se zájmem o květiny bude znát místo toho nejrozumnější názvy květin, a boxerská terminologie pro něj bude v rovině neologismů.

4 Oficiální slootovorba

I přes to, že jazyk se vyvíjí v každodenní mluvě díky svým mluvčím, důležitou roli v jeho vývoji, a tedy rovněž při vzniku a přijímání neologismů, hrají také oficiální a odborné instituce. Můžeme podotknout, že ve Francii obzvláště.

Především kvůli silícímu vlivu anglického jazyka po konci druhé světové války postupně uzrála mezi francouzskou veřejností potřeba bránit vlastní jazyk před touto konkurencí. Politická reprezentace Francie proto začala přijímat patřičné kroky na obranu jazyka v podobě nejrůznějších nařízení a zákonů.

První z této série kroků na obranu francouzštiny byly učiněny v 70. letech 20. století: na počátku desetiletí, v roce 1972, byly ustanoveny ministerské komise pro terminologii a neologii. Jejich úkolem bylo hledat a doporučovat francouzské termíny, domácí ekvivalenty k termínům převzatým. Vedle toho tyto komise pomáhaly tvořit označení nových skutečností, které doposud název postrádaly. V roce 1975 byla francouzština uzákoněna (zákonem Bas-Lauriol) jako povinný jazyk v nejrůznějších oblastech, obchodních, pracovních, ale také v reklamě či médiích.

Oficiální činnost na podporu francouzského jazyka pokračovala i v 90. letech. V roce 1992 došlo doplněním Ústavy k uzákonění francouzštiny jako oficiálního jazyka Francouzské republiky („*La langue de la République est le français.*“, článek 2 Ústavy Francouzské republiky). Následně byl v roce 1994 doplněn a rozšířen zákon z roku 1975¹¹ a v roce 1996 došlo ke zřízení nové komise pro terminologii a neologii.¹²

Nová komise pro terminologii a neologii byla zřízena dekretem 3. července 1996 (*Commission générale de terminologie et de néologie*, v roce 2015 přejmenována na *Commission d'enrichissement de la langue française*) ve snaze podpořit obohacování slovní zásoby francouzštiny v odborných oblastech. Úkolem komise je odhalování mezer

---

¹¹ Zákon ze 4. srpna 1994, la « loi Toubon », potvrzuje důležitost francouzštiny. Proklamuje, že každý Francouz má právo používat francouzský jazyk v nejrůznějších oblastech každodenního života, především ke vzdělání, práci, obchodu a ve veřejných službách. To vše prohlašuje ve snaze vytvořit privilegované a výsadní postavení francouzského jazyka a chránit jej před cizími vlivy, především vlivy anglickými.

¹² Académie française. *Le français d'aujourd'hui: la politique linguistique aujourd'hui*. [online]. Paris: Académie française. [cit. 29. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://www.academie-francaise.fr/la-langue-francaise/le-francais-aujourd'hui>>.

ve francouzské terminologii, navrhování ekvivalentů cizojazyčných termínů a pojmenovávání nově vzniklých skutečností. Cílem těchto snah je navrhnout původem francouzská slova, která by byla přijata a užívána odbornou i širokou veřejností. Komisi navržené a schválené termíny jsou uveřejňovány v publikaci *Journal officiel*, díky které se s přijatými termíny může seznámit odborná i široká veřejnost. Zároveň platí, že termíny uveřejněné v *Journal officiel* se stávají závaznými pro veřejnou správu a všechny složky moci a jako takové musí být užívány v zákonných a nařizovacích textech, stejně jako ve veškeré dokumentaci či korespondenci veřejné správy.¹³

Spolu se vznikem *Commission générale* v roce 1996 bylo ustanoveno 18 speciálních podkomisí (*Commissions spécialisées de terminologie et de néologie*), jež měly na starosti jednotlivé odborné oblasti (například komise pro právo, pro sport, pro zahraniční věci, životní prostředí aj.). Každá tato dílčí komise měla na starosti tvorbu termínů z příslušné oblasti zájmu, které postupovala k dalšímu schvalování do komise hlavní. V roce 2015, kdy došlo k přejmenování hlavní komise na *Commission d'enrichissement de la langue française*, byly však speciální odborné komise rozpuštěny: přijata byla nová koncepce, která měla lépe odpovídat moderní době. Zaniklé dílčí komise jsou dnes nahrazeny 19 skupinami expertů, které mohou být pružně doplňovány o další skupiny podle aktuálních potřeb jazyka: mohou tak v případě nutnosti pokrýt nově vznikající odborné oblasti (Ministère de la culture et de la communication, 2016, s. 9-10).

Důležitou roli v procesu přijímání nové terminologie má i Francouzská akademie. Tato instituce je členem *Commission d'enrichissement de la langue française* a má prvořadé postavení v celém procesu schvalování navrhovaných termínů. Již od prvotních rozhovorů vědeckých specialistů s jazykovými experty jsou členové Francouzské akademie přítomni každé fázi procesu navrhování a přijímání nových termínů. Francouzská akademie se vyjadřuje ke všem termínům navrženým *Commission d'enrichissement de la langue française* a v případě jejich zamítnutí vrací termíny komisi s připomínkami k novému zpracování. Pokud Francouzská akademie slovo přijme, může být na základě jejího svolení uveřejněno v *Journal officiel* (Ministère, 2016, s. 10-12).

---

¹³ Tamtéž.

Závěrem dodejme, že i když Francouzská akademie a francouzská vláda vyvíjejí značné úsilí na obranu jazyka a navrhování francouzských ekvivalentů cizím slovům, je to vždy praxe a úzus, které rozhodnou. Zdaleka ne všechny termíny, které jsou Francouzskou akademií schváleny a doporučeny široké veřejnosti k užívání, se skutečně rozšíří a stanou se součástí úzu. Radimský (2003, s. 35) například uvádí, že úspěšnost oficiálně stanovených neologismů bývá okolo 50%. Za všechny jmenujme například anglické označení pro chytrý telefon *smartphone*, které se ujalo nejen v češtině, ale právě i ve francouzštině. Ojediněle se sice můžeme setkat s francouzskými ekvivalenty *l'ordiphone* či *le terminal de poche*, užití slova *le smartphone* však mezi běžnou populací zcela převažuje. Za úspěšnější francouzské termíny můžeme naopak považovat například *le logiciel* (ekvivalent k anglickému *software*) či *le courriel* (synonymum anglického *e-mail*).

5 Způsoby tvoření slov – slovotvorné postupy

V jazykových publikacích se můžeme setkat s množstvím typologií a způsobů dělení slovotvorných postupů. Jak již bylo uvedeno (kap. 2.1), jedním z poměrně rozšířených způsobů dělení slovotvorných postupů, respektive neologie, je dělení na neologii formální, neologii sémantickou a výpůjčky. Různí autoři si způsob dělení upravují, přidávají či ubírají některé kategorie. Setkat se tak můžeme například i s typologií, která uvažuje mimo jiné neologii fonologickou (*la néologie phonologique*; např. Guilbert, 1973). V této kapitole se však přidržíme nejběžnějšího dělení a uvažovat budeme pouze následující slovotvorné postupy:

1. formální neologii (*la néologie formelle*) – derivaci (*la dérivation*), kompozici (*la composition*), zkracování a tvorbu zkratk (*l'abréviation et la siglaison*);
2. sémantickou neologii (*la néologie sémantique*) – zužování významu (*les restrictions de sens*), rozšiřování významu (*les extensions de sens*) a přenášení významu (*les glissements de sens*);
3. výpůjčky (*les emprunts*).

Při studiu slovotvorných postupů můžeme narazit na skutečnost, že ne všechna slova se dají zařadit mezi popisované slovotvorné postupy. Důležité je proto odlišit slova vytvořená slovotvornými morfémy (*les mots construits*) od slov jednoduchých, neřadících se mezi výpůjčky (*les mots simples*). Slova jednoduchá jsou tvořena jediným morfémem a ze synchronního pohledu nenesou stopy slovotvorného postupu. Po staletí patří k jádru francouzské slovní zásoby, a proto o nich někdy hovoříme rovněž jako o slovech zděděných (*les mots hérités*). Naopak ve slovech vytvořených můžeme rozlišit více slovotvorných morfémů a způsob jejich vzniku je ve většině případů minimálně odborníkem dobře rozeznatelný.

5.1 Formální neologie (*la néologie formelle*)

O formální neologii někdy hovoříme rovněž jako o neologii morfologické (*la néologie morphologique*). Jak napovídají oba názvy, jedná se o tvorbu nových slov ze slov již existujících, a to změnou jejich struktury (formy). Podle charakteru změny formy slov

rozlišujeme tři typy formálních neologických postupů: derivaci, kompozici a zkracování a tvorbu zkratk.

5.1.1 Derivace (*la dérivation*)

Derivace můžeme podle charakteristických rysů rozdělit do dvou skupin na derivaci afixální (*la dérivation affixale*) a derivaci non-afixální (*la dérivation non affixale*).

Derivace afixální se vyznačuje tvořením slov připojováním afixů (*les affixes*) ke slovům již existujícím. Afixy mohou být dvojí povahy: předpony (*les préfixes*), připojované před kmen slova, a přípony (*les suffixes*), připojované na konec kmene. Prefixy a sufixy se mohou různě kombinovat: k jednomu kmeni může být připojen jeden prefix, jeden sufix, ale i prefix a sufix zároveň, nebo dokonce více prefixů i sufixů. Podle typu připojovaného afixu dělíme derivaci afixální na prefixaci, sufixaci a cirkumfixaci.

Derivace non-afixální je zvláštním typem derivace. Jedním z jejích druhů je derivace regresivní spočívající v odebrání jednoho či více afixů z původně existujícího slova. Druhým typem derivace non-afixální je konverze, někdy označovaná též jako nepravá derivace. Pro svou charakteristiku (viz dále) je však konverze některými autory z derivace vyčleňována (např. Pruvost, 2012, či Grevisse a Goosse, 2008).

Slova vytvořená derivací označujeme jako deriváty či jako odvozeniny.

Suffixace (*la suffixation*)

Suffixace patří mezi nejproduktivnější francouzské slovotvorné postupy. Spočívá v přidání jedné či více přípon, sufixů (*les suffixes*) za kmen slova. Přípony řadíme mezi vázané morfémy (*les morphèmes liés*), které nemohou stát samostatně bez slovního základu (*la base* či *le radical*), se kterým jsou pevně spojeny.

Suffixy jsou nositeli gramatické kategorie, kterou mohou díky své povaze měnit. Podle toho, zda jejich přidáním ke změně kategorie dochází či nikoliv, odlišujeme dva typy sufixů: „*les suffixes transcatégoriels*“ a „*les suffixes intracatégoriels*“. První z nich, „*les suffixes transcatégoriels*“ s sebou změnu gramatické kategorie nesou. Jedná se například o vytvoření podstatného jména *l'arrivée*, příjezd, od slovesa *arriver*, přijet, pomocí přípony *-ée*. Naopak slova vytvořená pomocí „*les suffixes intracatégoriels*“ si uchovávají původní

gramatickou kategorii. Jako příklad můžeme uvést diminutivní příponu *-ot* a vytvoření substantiva *l'îlot*, ostrůvek, z původního substantiva *l'île*, ostrov.

Prefixace (*la préfixation*)

Podobně jako sufixace, i prefixace spočívá v přidání jednoho či více afixů ke slovotvornému základu. V tomto případě však dochází k připojení předpony, prefixu (*le préfixe*), a to před kmen slova. Každá předpona zpravidla nese určitý a stálý význam (popřípadě významů několik), který napomáhá pravidelnosti tvoření slov a lepšímu pochopení jejich významu. Na rozdíl od sufixů však nejsou prefixy nositeli gramatické kategorie a nemohou ji tedy měnit.

Prefixy (ale i sufixy) mohou měnit podobu, jsou alomorfní (*les allomorphes*). Jedná se o různé realizace téhož prefixu: předpona se tak přizpůsobuje svému okolí, respektive začátku slova, k němuž se pojí. Jako příklad můžeme uvést předponu latinského původu *ad-* značící přiblížení, směřování (např. ve slově *adverbe*, příslovce), která na sebe může vzít podle svého okolí rovněž podobu *ac-* (*accompagner*, doprovodit), *af-* (*affamer*, vyhladovět), *ap-* (*apparaître*, zjevit se), *ar-* (*arriver*, přijít), *as-* (*assoiffer*, způsobit žízeň), *at-* (*atterrir*, přistát), etc.

Velká část prefixů má svůj původ v předložkách a v příslovcích a některé proto i dnes mohou stát samostatně jako morfémy volné (*les morphèmes libres*). Jedná se například o předpony *avant-* (rovněž jako předložka „před“ či příslovce „dříve“), *contre-* (rovněž jako předložka a příslovce „proti“), *pour-* (rovněž jako předložka „pro“) či *sur-* (rovněž jako předložka „na“). Díky této skutečnosti se někdy (z diachronního hlediska) prefixace řadila nikoliv k derivaci, nýbrž ke kompozici, jelikož byla pojmána jako spojení dvou samostatně existujících slov.

Vzhledem k tomu, že v dnešní době již převážná část předpon existuje pouze ve formě vázaných morfémů, většina lingvistů řadí prefixaci spolu se sufixací k derivaci. I přes to však existují předpony, respektive slovotvorné elementy, nad jejichž zařazením nepanuje obecná shoda. Jako příklad můžeme uvést slovo *le pourboire*, spropitné. Zatímco Sablayrolles (2000, s. 216) slovo chápe jako derivát vytvořený prefixací (předpona *pour-*), Niklas-Salminenová (2015, s. 65) řadí slovo ke kompozici (spojení dvou samostatně existujících slov *pour*, pro, a *boire*, pít, pití). Tato diplomová práce však takovéto příklady

řadí k derivaci, která lépe postihuje charakter spojení a roli jednotlivých vazebných elementů.

Cirkumfixace (*la dérivation parasynthétique*)

Cirkumfixace, nebo též postup prefixačně-sufixační, je propojením předchozích dvou postupů: jedná se o simultánní připojení prefixu a zároveň i sufixu ke kmeni slova. Jako příklad můžeme uvést slovo (*s'*)*embourgeoiser*, změšťáctit (*se*). Že se v tomto případě jedná o cirkumfixaci a nikoliv následně proběhnutou prefixaci a sufixaci dosvědčuje skutečnost, že ve francouzštině není možné doložit slovo **embourgeois* ani slovo **bourgeoiser*.

Konverze (*la conversion*)

Pokud hovoříme o konverzi, často se můžeme setkat i s dříve běžnějším označením nepravá derivace (*la dérivation impropre*). Jedná se o převod slova z jednoho slovního druhu na slovní druh jiný, aniž by zároveň došlo ke změně formy slova. Při této změně gramatické kategorie tedy nedochází k přidání ani vypuštění žádného afixu.

Jak upozorňuje Apothélos (2002, s. 95) konverzí vytvořené slovo nenesé žádné formální stopy, které by pomohly určit, že se jedná právě o produkt konverze. Mnohdy je tudíž složité stanovit, které z dvojice slov je slovo zdrojové a které derivát.

Jako příklad můžeme jmenovat konverzi verba *boire*, pít, na substantivum *le boire*, pití, nebo konverzi substantiva *marron*, kaštan, na adjektivum (*les yeux*) *marrons*, kaštanově hnědé (oči).

Regresivní derivace (*la dérivation régressive*)

Regresivní derivace, nebo též derivace obrácená (*la dérivation inverse*) spočívá v odstranění afixu ze slova původního. Ve většině případů jsou tímto prostředkem tvořena deverbativa (*les déverbaux*), tedy deriváty sloves, verb. Jako příklad můžeme uvést podstatná jména *l'accord* (shoda) a *le soupir* (vzdech) vzniknuvší ze sloves *accorder* (sladit, uvést v soulad) a *soupirer* (vzdychat).

I když se ve francouzštině vyskytuje značné množství slov utvořených regresivní derivací, ze synchronního pohledu tento slovotvorný prostředek není příliš často rozlišován. Důvodem je jeho obtížná rozeznatelnost od vlastní derivace (prefixace a sufixace). Bez

znalosti historického kontextu je totiž v zásadě nemožné určit, které z dvojice slov (na příklad *le soupir* a *soupirer*) je původní a které je derivátem (zda je substantivum *le soupir* deverbativem slovesa *soupirer* nebo zda je sloveso *soupirer* derivátem substantiva *le soupir*, utvořeným sufixací).

5.1.2 Kompozice (*la composition*)

Kompozice nebo též skládání slov se vyznačuje tvořením slov spojením dvou slov již existujících. Podle druhu slov a typu jejich spojení rozlišujeme kompozici francouzskou, kompozici řeckého a latinského původu a kontaminaci.

Francouzská kompozice (*la composition française*)

Francouzská nebo též lidová kompozice (*c. populaire*) vychází ze spojení dvou a více slov francouzského původu. Důležité je, že tímto spojením vzniká slovo zcela nového významu. Například slovo *la chaise-longue*, lehátko, můžeme považovat za kompozitum, jelikož spojením substantiva *la chaise*, židle, a adjektiva *longue*, dlouhá, dochází k oslabení původního smyslu obou slov a vytvoření smyslu nového.¹⁴ Pokud by spojením obou slov nedošlo k vytvoření nového významu, nehovoříme o kompozici, nýbrž o neustálené kolokaci (*le syntagme libre*). Jako příklad neustálené kolokace uveďme spojení *la chaise rouge*, červená židle. Adjektivum *rouge*, červená, slouží pouze k upřesnění substantiva *chaise*, židle: nový, stálý význam není vytvořen. Jedná se tak pouze o příležitostné spojení slov, z nichž každé může být nahrazeno slovem jiným (např. *la chaise blanche*, bílá židle, či *la table rouge*, červený stůl).¹⁵

Někteří autoři (např. Niklas-Salminenová, 2010) ke kompozici řadí rovněž ustálená slovní spojení (*les locutions figées*). Jedná se o ustrnulé výrazy, spojení více slov, která se však chovají jako slova jednoduchá (především vzhledem ke kritériu nedělitelnosti jednotlivých členů složeného slova a kritériu nemožné záměny jednotlivých členů, viz s. 14, kap. Slovo). Mezi ustálená slovní spojení můžeme zařadit spojení jmenná (*les locutions*

¹⁴ Více ke slovům složeným, především k pravidlu neoddělitelnosti jednotlivých členů slova složeného a pravidlu nemožné záměny jednotlivých členů, viz s. 14 (kap. Slovo).

¹⁵ Vedle neustálené kolokace rozlišujeme ještě kolokaci ustálenou (*les syntagmes lexicalisés*). Jedná se o syntagmata, která jsou již natolik ustrnulá, že jsou hodnocena jako kompozita. Jako příklad uveďme slovo *le vinaigre*, ocet, vzniknuvší spojením substantiva *le vin*, víno, s adjektivem *aigre*, zkyslý, v původním významu zkyslé víno. Postupně tedy došlo k lexikalizaci významu tohoto slovního spojení, dnes hodnoceného jako kompozitum.

nominales; např. *le qu'en-dira-t-on*, klepy, pomluvy), spojení slovesná (*l. verbales*; např. *avoir lieu*, konat se), spojení adjektivní (*l. adjectivales*; např. *aigre-doux*, sladkokyselý), spojení zájmenná (*l. pronominales*; např. *quelque chose*, něco), spojení příslovečná (*l. adverbiale*; např. *tout à fait*, zcela), spojení předložková (*l. prépositives*; např. *à côté de*, vedle), spojení spojková (*l. conjonctives*; např. *bien que*, ačkoliv) a spojení citoslovečná (*l. interjectives*; např. *bonté divine!*, svatá dobroto!). Podle stejného klíče bychom vedle ustálených výrazů mohli ke kompozici zařadit rovněž přísloví (*les proverbes* či *les locutions proverbiales*).

Co se týče grafické podoby složených slov majících původ ve francouzské kompozici, do určité míry se může v jednotlivých případech lišit. Slova podílející se na francouzské kompozici mohou být graficky spojena do podoby jednoduchého slova (i když ve skutečnosti se nejedná o slovo jednoduché, nýbrž morfologicky složené; např. *le passeport*, cestovní pas). Dalšími možnostmi je grafické oddělení obou lexémů pomocí mezery (např. *le compte rendu*, zpráva, zápis) či spojovníkem (např. *le tire-bouchon*, vývrtka). Neexistuje však žádné pravidlo, které by řídilo volbu konkrétního způsobu zápisu při tvorbě jednotlivých kompozit.

Někteří autoři (např. Sablayrolles, 2000) vymezují v rámci francouzské kompozice prostředek zvaný „*synapsies*“. V tom případě dochází k odlišení běžných francouzských kompozit od kompozit vytvořených pomocí předložky, popřípadě předložky a mezerníku. Jedná se o slova jako *la pomme de terre*, brambora, *l'arc-en-ciel*, duha, či *le sac à main*, kabelka.

Kompozice řeckého a latinského původu (*la composition gréco-latine*)

Kompozita řeckého a latinského původu nebo též tzv. učená kompozita (*les composés savants*) jsou tvořena splynutím dvou a více afixoidů¹⁶ (ve francouzštině též pod názvem *les éléments lexicaux*). Jedná se o elementy pocházející z latiny a řečtiny, které měly původně samostatnou slovnědruhovou funkci. Ve francouzštině však tyto slovotvorné komponenty ve většině případů osamostatnit již nelze. Jako příklad uveďme slovo *l'hippodrome*, dostihové závodiště. Svůj původ má toto ve francouzštině běžně užívané slovo ve staré řečtině, ve které došlo ke spojení elementů *hippos*, kůň, a *dromos*, dráha. I

---

¹⁶ Český termín dle Šabršuly (1983, s. 105)

přes to, že kompozitum *l'hippodrome* řadíme k řecké kompozici, jeho komponenty *hippos* a *dromos* ve francouzské slovní zásobě samostatně nenajdeme. Oba se však pojí s jinými elementy a tvoří další kompozita jako *l'hippopotame*, „vodní kůň“, tedy hroch, či *autodrome*, autodrom. V některých případech dokonce dochází k tak velkému pofrancouzštění jednotlivých elementů, že ze synchronního pohledu nelze rozeznat ani jejich původ. Zde se jedná na příklad o element *-logie*, jehož vztah s řeckým slovem *logos*, řeč, slovo, pomalu přestává být reflektován.

Mezi složeninami řeckého a latinského původu se můžeme setkat s kompozity plně latinskými (např. *le vélocepede*, jízdní kolo), plně řeckými (např. *la calligraphie*, kaligrafie), či hybridními kompozity tvořenými jedním elementem řeckým a jedním latinským (např. *le latinophobe*, člověk, který nerozumí latině a odmítá se jí naučit). K hybridní kompozici však můžeme zařadit rovněž složeniny francouzsko-řecké či francouzsko-latinské. V těchto případech se jedná o spojení elementu francouzského s elementem řeckým či latinským (např. *l'horodateur*, přístroj, který na parkovacím automatu natiskne datum a čas). Ve všech případech však na rozdíl od kompozice francouzské dochází k vytvoření graficky jednoduchého slova: ke tvorbě řeckých a latinských kompozit tak nejsou užívány spojovníky ani mezery.

Kompozice řeckého a latinského původu se značnou měrou podílí na vzniku mezinárodní vědecké, technické a jiné terminologie. Za všechna slova jmenujme alespoň morfologii, *la morphologie*, chronometr, *le chronomètre*, xenofobní, *xénophobe*, logopedie, *la logopédie*, centrifugální, *centrifuge*, etc.

Kontaminace (*les mots-valises*)

Jedná se o spojení slov, z nichž alespoň jedno je více či méně zredukováno (zkráceno). Význam nového slova je kombinací významů jeho složek.

Tento prostředek byl v minulosti méně produktivní, ale v posledních několika desetiletích je čím dál populárnější a užívanější. Jako příklad můžeme uvést slova jako *le motel* (*motor* + *hôtel*), *l'héliport* (*hélicoptère* + *aéroport*) či *l'ordiphone* (*ordinateur* + *téléphone*).

5.1.3 Zkracování a tvorba zkratk (l'abréviation et la siglaison)

Redukční postupy se dnes řadí mezi velice produktivní slovotvorné postupy. Jedním z hlavních důvodů pro zkracování slov je snaha po ekonomičnosti jazyka a zrychlení komunikace. Z jednotlivých slov je proto ponechávána pouze ta část, která umožní zachovat porozumění zkráceného slova a tím i celé výpovědi.

Zkracování (l'abréviation)

Tento prostředek spočívá ve zkracování víceslabičných slov či slovních spojení při zachování vztahu mezi původním pojmenovávaným (*le signifié*) a novým pojmenováním (*le signifiant*).

Jedním z případů zkracování je elipsa. Jedná se o vynechání jednoho z členů slovního spojení. Tímto způsobem vzniklo například slovo *le champagne*, šampaňské (elipsa původního *vin de Champagne*, víno z oblasti Champagne), či *le quotidien*, deník (elipsa původního *le journal quotidien*, denní tisk).

Vedle elipsy se můžeme setkat i s redukcí slova do jednoho nebo více písmen. Zde můžeme uvést například zkrácení slova *madame*, paní, do podoby *Mme* či zkrácení slova *Monsieur*, monsignor, do podoby *Mgr*. Tento prostředek tak odlišujeme od tvorby zkratk (viz dále).

Další podobou zkracování je prostředek ve francouzštině označovaný jako *la troncation*. Jedná se o zkracování víceslabičných slov, které spočívá v odebrání jedné nebo více hlásek slova. Rozlišujeme dva druhy, podle toho, na které pozici jsou hlásky odebrány. Jedná se o aferezi (*l'aphérèse*), při které dochází k redukcí hlásek na začátku slova (např. *[auto]bus*, *[an]droïde*) a apokopu (*l'apocope*), při níž dochází k redukcí na konci slova (např. *le prof[esseur]*, profesor, *le ciné[ma]*, kino).

Především apokopa je v dnešní době velice produktivní. Důvodem je skutečnost, že slovo je většinou rozpoznatelné podle jeho počáteční části, respektive podle kmene slova, který se v jeho počáteční části často nachází. Například apokopa *expo* se jeví lépe rozpoznatelná než případná afereze **sition*, vytvořená ze slova *exposition*, výstava. Afereze v tomto případě není vůbec možná, jelikož by v zásadě obsahovala pouze sufix *-ition* společný pro velké množství slov, jejichž rozlišení by bylo i při znalosti kontextu velice složité.

Tvorba zkratek (*la siglaison*)

Do tvorby zkratek řadíme samotné zkratky (*les sigles*), ale také akronyma (*les acronymes*).

V případě zkratek se nejčastěji jedná o zkratky iniciálové, tedy složené z prvních písmen zdrojové kombinace slov. Grafická podoba takto vytvořených zkratek není jednotná: jednotlivá písmena mohou být oddělena tečkou či nikoliv. I když zkratky často vznikají v rámci administrativního jazyka, část z nich, především zkratky významných institucí a skutečností, vstupují do všeobecného povědomí mluvčích a začínají být užívány jako běžná slova bez uvádění původního nezkráceného názvu. Platí také, že je s nimi zacházeno jako se substantivy (mají tedy svůj gramatický rod, většinou totožný s rodem prvního slova původního nezkráceného názvu). Výsledná zkratka se vyslovuje hláskováním jednotlivých písmen, které ji tvoří. Uveďme například *les PME* ([pe.ɛm.ə], *les Petites et Moyennes Entreprises*, Malé a střední podniky), *le TGV* ([te.ʒe.ve], *le train à grande vitesse*, vysokorychlostní vlak) či *la SNCF* ([sɛ.ɛn.se.ɛf], *la Société nationale des chemins de fer français*).

Vedle iniciálových zkratek můžeme mezi druhy zkratek zařadit i **akronyma** (*les acronymes*). Ta se na rozdíl od zkratek iniciálových nevyslovují hláskováním písmen zkratku tvořících, nýbrž se čtou jako běžné slovo, vyslovením a spojením hlásek. Akronymum může vznikat stejně jako zkratka pouze z prvního písmene každého (důležitého) členu víceslovného názvu, nebo může ponechat celou první slabiku každého jeho členu (nebo jen jeho členů významově nejdůležitějších). Příkladem akronymu může být *OuLiPo* (*Ouvroir de Littérature Potentielle*, [ulipo], Dílna Potencionální Literatury), *radar* (z anglického *Radio Detecting And Ranging*, [radar], rádiové rozpoznávání a zaměřování), ale i *ONU* ([ɔny], *Organisation des Nations unies*, Organizace spojených národů).

Zkratky musíme považovat za skutečná slova. To koneckonců dokládá i fakt, že všeobecně rozšířené a známé zkratky se mohou stát zdrojem další slovotvorby, především sufixace. Ze zkratky *SMIC* (*le salaire minimum de croissance*, někdy též jako *le salaire minimum interprofessionnel de croissance*, minimální mzda) tak sufixací vzniká *le smicard*, zaměstnanec s minimální mzdou. Dalším příkladem může být *un onusien*, tedy funkcionář Organizace spojených národů. Některé zkratky se stávají natolik rozšířenými, že velká část

mluvčích již nedokáže rekonstituovat původní název a často ani neví, že se o zkratku jedná (například původem anglická slova *radar* či *laser*).

5.2 Sémantická neologie (*la néologie sémantique*)

Sémantická neologie, další z typů tvoření slov, se od zbylých dvou typů do značné míry odlišuje. Nejedná se totiž o vznik či přejímání nových slov-forem, nýbrž o vznik nových významů forem již existujících. Sémantická neologie slova již existující obohacuje novými významy (stávajícímu označujícímu, *le signifiant*, je připisováno nové označované, *le signifié*).

Sémantická neologie, především rozšiřování a přenášení významu, má za následek vznik polysémie (*la polysémie*), tedy mnohoznačnosti jednotlivých slov a lexémů. Díky polysémii se tak může význam slov měnit: v takovém případě je to kontext promluvy, který umožní identifikovat přesný význam slova. Přesto však platí, že jednotlivé významy polysémního slova mají mezi sebou určitý významový vztah a do jisté míry jsou si blízké.¹⁷

Od polysémie musíme odlišit homonymii (*l'homonymie*). Jedná se o slova se stejnou grafickou podobou, avšak s rozdílnými, nepříbuznými významy. Jako příklad uveďme slovo *voler*, dnes užívané ve významu létat a rovněž ve významu krást. I přes to, že se oba významy odvozují ze stejného etymonu (mají stejnou nejstarší podobu slova, tedy vycházejí ze stejného slova), jsou natolik rozdílné, že je dnes, ze synchronního hlediska, považujeme za slova homonymní, tedy za dvě rozdílná slova mající stejnou grafickou podobou (a nikoliv za jediné slovo s více významy).

Na příkladu jsme viděli, že rozlišit homonymní slova od slov polysémních může být někdy poněkud problematické. V rozhodování, o který ze vztahů se jedná, nám může pomoci slovník. Zatímco slova homonymní jsou ve slovníku rozdělena do dvou (popř. více) hesel, slova polysémní jsou naznačena pouze rozlišením jednotlivých významů v rámci jediného hesla.

---

¹⁷ Vedle slov polysémních rozlišujeme také slova monosémní. Jedná se o slova mající pouze jediný význam, vážící se k právě jednomu denotátu (označovanému).

Zužování a rozšiřování významu (*les restrictions et les extensions de sens*)

Při procesu zužování významu dochází ke specifikaci obecnějšího významu slova, který tak dostává speciální, užší význam. Jako příklad můžeme uvést slovo *l'homme*, člověk, které můžeme v užším významu chápat jako muž, tedy člověk mužského pohlaví. Dalším příkladem může být slovo *fatal*, fatální, v původním významu značící poznamenanost osudem, a to jak v dobrém tak ve špatném směru. Dnes však slovo vnímáme již jen v negativním smyslu.

Naopak při rozšiřování významu slova dochází ke ztrátě některých specifikačních charakteristik a zachování pouze obecnějšího významu slova. Jako příklad můžeme jmenovat slovo *la boucherie*, řeznictví. V původním významu slovo značilo prodejnu masa pocházejícího z kozla (*le bouc*, kozel). Později došlo k rozšíření tohoto významu na prodejnu jakéhokoliv masa. V dnešní době dokonce můžeme natrefit na řeznictví, kde bychom vedle masa mohli koupit i pečivo aj.

Přenášení významu – metafora, metonymie, synekdocha

Dalším důležitým prvkem sémantické neologie je posouvání významu slov od významu původního (*le sens propre*) k významu přenesenému (*le sens figuré*). Mezi nejčastěji takto používané prostředky se řadí přenos významu na základě metafory (*la métaphore*), metonymie (*la métonymie*) a synekdochy (*la synecdoque*).

Metaforu Čermák (2011, s. 298) definuje jako „*přenesení významu slova nebo jeho kombinace z jednoho denotátu na jiný na základě podobnosti*“, a to podobnosti vnější. Velice významným prvkem přenášení významu na základě metafory je schopnost lidí tvořit asociace, respektive konotace (*la connotation*). Je to právě tato asociativnost, která umožňuje mluvčím povšimnout si vnější podobnosti jednotlivých denotátů a propojit jejich pojmenování. Jako příklad metafory můžeme uvést slovo *les dents*, zuby. V původním významu označuje toto slovo zuby lidské, avšak na základě vnější podobnosti se toto slovo začalo užívat i pro zuby pily. Zuby pily vypadají podobně jako zuby lidské a mají i podobnou funkci („koušou“ dřevo). Dalším příkladem může být slovo *le mouton*, beránek: toto označení zvířete dnes používáme i pro označení člověka povahovými rysy podobného chování beránka (důvěřivý a pasivní člověk, který se nechá lehce ovládat, jako beránek psem).

Dalším prostředkem pro přenášení významu je metonymie. Jedná se o přenášení významu slova na slovo jiné na základě jejich vnitřní podobnosti. Jako příklad můžeme uvést slovo *un verre*, sklo, kterému se metonymickým přenesením dostalo i významu skleničky (nádoby vyrobené ze skla), a později dokonce obsahu skleničky (ve smyslu *boire un verre* – vypít skleničku, tedy její obsah a nikoliv nádobu jako takovou). Dalším příkladem může být slovo *la ville*, město, které se dnes objevuje i ve smyslu obyvatel daného města (např. *il y avait toute la ville* – bylo tam celé město, všichni jeho obyvatelé).

Specifickým druhem metonymie je synekdocha. Jedná se o přenášení významu na základě vztahu „část za celek“ (slovo se širším významem je nahrazeno slovem s významem užším a naopak). Příkladem může být slovo *le toit*, střecha: ve sdělení *Je cherche un toit*, Hledám střechu, mluvčí nehledá pouze střechu, nýbrž celý dům, do kterého by se nastěhoval.

5.3 Výpůjčky (*les emprunts*)

Třetí ze slovotvorných postupů, výpůjčka, spočívá v přejímání slov pocházejících z jiných lingvistických systémů (jazyků). Nová slova nejsou tvořena pomocí lexémů v jazyce již existujících, a do cílového jazyka proto vstupují jako slova izolovaná, bez příslušnosti ke skupině slov příbuzných (*la famille des mots*).

Existují však přece jen výpůjčky, které mohou být tvořeny z lexémů v cílovém jazyce existujících. Někdy se totiž setkáváme s výpůjčkami slov, které mají svůj původ v tom samém jazyce, do kterého jsou implementovány. Například slovo *budget*, rozpočet, které bylo přeneseno do francouzštiny jako výpůjčka z angličtiny, vzniklo kdysi samo jako výpůjčka z francouzštiny (z původního francouzského *bougette*).

Vedle těchto typů výpůjček můžeme rozlišit rovněž výpůjčky nepřímé (*les emprunts indirects*), které mají svůj původ ve třetím jazyce (například francouzské slovo *jungle*, džungle, vypůjčené z angličtiny, do které však slovo přišlo jako výpůjčka z indického slova *jongala*; Sablayrolles, 2000, s. 232). Jako další druh výpůjček jmenujme rovněž výpůjčky vnitřní (*les emprunts internes*), přejímané z francouzských dialektů.

Vypůjčování slov z cizích jazyků je prostředkem historickým. Po dlouhá staletí dochází ke střetu kultur a jejich jazyků, díky čemuž dochází k jejich vzájemnému ovlivňování. Ve francouzštině tak najdeme slova původem z latiny (velké množství slov, která byla např.

zdrojem pro vznik velkého množství afixů dnes ve francouzštině běžně používaných)¹⁸, ale i slova původem italská (např. slova z oblasti financí – *banque* (banka), *million*; z oblasti vojenské – *alarme*, *canon*, aj.), anglická (např. slova z oblasti sportu – *football*; z oblasti obchodu – *leasing*; z oblasti filmu – *caméraman*, aj.), španělská (např. slova z oblasti býčích zápasů – *corrida*, *toro* aj.), arabská (např. slova související s náboženskou tradicí – *burqa*), a slova z množství dalších cizích jazyků.

Spolu s tím, jak se vypůjčená slova rozšiřují mezi mluvčími cílového jazyka a jejich užití je čím dál tím častější, může docházet k asimilaci slov a jejich přizpůsobení se příslušnému jazykovému systému. Docházet může k asimilaci fonetické: například ve výpůjčce anglického slova *people*, lidé, v angličtině vyslovovaného jako [pi:pəl], avšak ve francouzštině asimilovaného na francouzskou výslovnost do podoby [pi:pəl] či [pi:pœl]. Docházet může i k asimilaci formy: slovo *people* tak v psané francouzštině můžeme nalézt i ve formě *pipol* či *pipole*.

Jak uvádí Apothélos (2002, s. 16), jednou z variant výpůjček z cizích jazyků je kalk (*calque*), neboli doslovný překlad. Při tvorbě kalku dochází k vypůjčení morfologické a syntaktické struktury slova zdrojového jazyka a jeho doslovnému přeložení do jazyka cílového: za užití domácích (francouzských) prvků je tak zachován model tvorby slova v cizím jazyce. Jako příklad můžeme uvést slova *gratte-ciel* (dle anglického *skyscraper*, které je jako kalk zachováno i v české podobě slova, totiž mrakodrapu), *eau de vie* (z latinského *aqua vitae*, „živá voda“, tedy pálenka) či *surhomme* (z německého *Übermensch*, tedy Nietzscheho termínu nadčlověk, který zůstal kalkem i v české podobě).

Zvláštním případem kalku je vypůjčování významu a jeho přiřazení ke slovu v cílovém jazyce již existujícímu. Jako příklad můžeme uvést slovo *le souris*, myš, v angličtině *mouse*. Původně obě slova, anglické i francouzské, označovala pouze zvíře, avšak se vznikem nových technologií se začalo slovo *mouse* na základě vnější podobnosti používat i pro označení myši od počítače (zaoblený tvar těla, kabel připomínající ocásek, dvě tlačítka připomínající uši). Tento význam byl jako kalk rozšířen do dalších jazyků: do francouzštiny (*le souris*), ale i do češtiny (myš) aj.

---

¹⁸ Velké množství slov majících původ v latině je dán především faktem, že francouzština má svůj původ právě v latině. V průběhu staletí však docházelo i ke zpětnému vypůjčování latinských slov, a proto je možné zařadit tato slova mezi výpůjčky (viz kap. 2).

Někteří lingvisté vedle výpůjček hovoří rovněž o xenismech (*les xénismes*) a peregrinismech (*les pérégrinismes*; dle Niklas-Salminenové, 2010, s. 146). V tom případě termín výpůjčka označuje pouze slova, která jsou cílovým jazykem používána, jsou do něj integrována a označují skutečnosti v daném jazyce (dané kultuře) se běžně vyskytující. Xenismus vyjadřuje slovo, které zůstává na okraji užití v cílovém jazyce, jelikož označuje skutečnost vlastní jazyku zdrojovému, se kterou se cílový jazyk příliš často nesetkává (například arabské slovo *riad* přenesené do francouzštiny, označující tradiční marocký dům s vnitřní zahradou). Peregrinismus potom vyjadřuje slovo stojící na pomezí mezi výpůjčkou a xenismem, označující cizí skutečnost, která se v cílové kultuře začíná rozšiřovat. Hranice těchto tří termínů jsou však poměrně vágní a kategorizovat jednotlivá slova v rámci této koncepce je někdy složité.

Na konec kapitoly věnované výpůjčkám musíme ještě upozornit na tzv. výpůjčky falešné, tedy slova, která sice jako výpůjčky vypadají, ale v jazyce, ze kterého domněle vycházejí, jako slova neexistují. Jedná se například o slova *tennisman* či *camping-car*, která by mohla být mylně považována za výpůjčky za anglického jazyka. Angličtina však užívá pro slovo tenista výrazu *tennis player* a obytný vůz označuje slovem *camper van*.

Tato kapitola seznámila s hlavními druhy slovotvorných postupů užívanými ve francouzském jazyce. Jednotlivé postupy se různě kombinují a umožňují tím trvalé obohacování slovní zásoby a neustálý vývoj jazyka. Díky slovotvorbě je jazyk stále aktuální a schopný pojmenovávat nové objevy, vynálezy, skutečnosti, aj. Konkrétní a aktuální příklady užití jednotlivých slovotvorných postupů pro tvorbu nových slov předkládá praktická část této práce.

6 Metoda výzkumu

Cílem praktické části práce je vyhledat neologismy ve vybraných rubrikách dvou předem stanovených francouzských periodik, deníku *Le Monde* a bulvárním týdeníku *Voici*, a tyto neologismy dále utřídit, především podle způsobu jejich vytvoření. Práce se tak dále zabývá jen neologií psanou. Jazyk mluvený dále zkoumán není (jedinou výjimku tvoří citace, popřípadě publikované rozhovory).

Výzkum záměrně využil jedno periodikum respektované (*Le Monde*) a jedno periodikum bulvární (*Voici*), přičemž obě mají rozsáhlou čtenářskou základnu. Tento výběr umožní okomentovat, jaké slovotvorné prostředky ten který typ tisku, tedy bulvární a respektovaný, využívá. Zároveň je však nutno říci, že výběr není reprezentativní pro celý francouzský tisk – vzhledem k tomu, že práce zkoumá jen dva tituly, nemůžeme spolehlivě říci, které charakteristiky jsou určující pro typ tisku, a které pro konkrétní titul.

Do tvorby korpusu byly zahrnuty všechny rubriky týdeníku *Voici* a jen vybrané rubriky deníku *Le Monde*. Jednalo se o titulní stranu každého výtisku *Le Monde* (*la une*), mezinárodní rubriku (*International*), která byla vzhledem k období výzkumu doplněna částí věnovanou volbám amerického prezidenta (*Élections 2016*), domácí rubriku (*France*), a konečně rubriku kulturní (*Culture*). Takto vybrané rubriky nejlépe odpovídaly zaměření týdeníku *Voici*, i když úhel pohledu obou periodik byl samozřejmě velice rozdílný. Některé rubriky z *Voici*, jako například ty o módě či líčení, sice v *Le Monde* nalézt nemůžeme (nebo mohou být jen vzdáleně zařazeny do rubriky kulturní), do tvorby korpusu byly přesto zahrnuty: vzhledem k velkému počtu obrazového materiálu a menšímu objemu textů ve *Voici* pomohly tyto rubriky vyrovnat rozsah textů bulvárních a seriózních.

Výzkum pracuje s deseti čísly každého z periodik: jedná se tak okolo 150 stran textu deníku *Le Monde* a okolo 550 stran týdeníku *Voici*. Rozhodné období pro sběr periodik bylo období od 6. do 17. října 2016 pro *Le Monde*, respektive od 19. srpna do 27. října 2016 pro *Voici*.

Pro výzkum a jeho vyhodnocení nebylo použito žádné programové vybavení. Jeho autorka neologismy sbírala sama četbou a anotací příslušných výtisků novin a časopisů. Jak uvádí mnozí odborníci, ani rodilí mluvčí se často neshodnou ve svém citu pro novost slova a

určení, zda se jedná či nejedná v konkrétních případech o neologismus, a proto i autorka práce musela překonat jistá úskalí. Především bylo třeba odlišit neologismy od slov, která jsou ve francouzštině běžně používána, avšak nerodilému mluvčímu mohou být neznámá. V textu vytipovaná slova proto bylo třeba porovnat se slovníkem a stanovit jejich status.

Pro vyhodnocení novosti nasbíraných slov práce použila slovníky ze dvou největších francouzských vydavatelství slovníků, *Dictionnaires Le Robert* a *Larousse*. Konkrétně se jednalo o internetové verze slovníků *Le Petit Robert de la langue française 2017* a *Larousse, dictionnaire de français*. Za neologismus práce považuje slova, která se neobjevila ani v jednom ze slovníků: pokud se tedy slovo či jeho příslušný význam objevily alespoň v jednom ze slovníků, za neologismus považovány nejsou.

7 Výsledky výzkumného šetření

Tato kapitola přináší příklady neologismů ze sestaveného korpusu. Vzhledem k velkému množství nashromážděných slov (205 neologismů z deníku *Le Monde* a 490 neologismů z týdeníku *Voici*) nejde o výčet úplný, ale pouze o výběr slov, a to výběr subjektivní, tak aby byly zastoupeny co možná nejrovnoměrněji všechny slovotvorné postupy. Výčet slov tedy neodráží četnost užití jednotlivých slovotvorných postupů ani četnost výskytu jednotlivých neologismů či poměr užitých neologismů mezi jednotlivými periodiky.

Neologismy jsou řazeny podle způsobu jejich vytvoření. To se objevuje ve stejném pořadí, v jakém byly slovotvorné postupy popisovány v teoretické části této práce. V rámci jednotlivých slovotvorných postupů se potom objevují v abecedním pořadí. Informace o slovotvorných elementech práce čerpá z dvou online etymologických slovníků, internetové verze slovníku É. Littrého, *Dictionnaire de la langue française*, a internetové jazykové příručky organizace *Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales*. Vedle nich byly informace konzultovány rovněž s online jazykovým slovníkem *Le Petit Robert 2017*. Každé heslo je mj. doplněno o citaci věty, ve které se analyzovaný neologismus nachází: pro lepší přehlednost je v ní studované slovo vždy podtrženo.

Velká část slov vzniká jako výsledek následného užití více slovotvorných postupů. V takovém případě je slovo řazeno pod poslední užitý postup, tedy postup, který jako poslední ovlivnil výslednou podobu slova. V komentáři jsou však uvedeny všechny postupy, jež se na tvorbě příslušného slova podílely.

7.1 Formální neologie

7.1.1 Derivace

Anti-Sarkozy, le (*Le Monde*, č. 22313, s. 7)

« *Comme si la primaire prenait des airs de référendum entre les pro et les anti-Sarkozy...* »

Slovotvorný postup: **prefixace**

Derivát *anti-Sarkozy* je tvořen prefixací vlastního jména, příjmení bývalého prezidenta Francie Nicolase Sarkozyho. K tomuto jménu je přidán prefix *anti-*¹⁹, proti. Výsledný derivát označuje odpůrce pana Sarkozyho. Stejným způsobem vznikl například i derivát *anti-Bachar Al-Assad* (*Le Monde*, č. 22317, s. 3), označující odpůrce Bašara Al-Assada.

V uvedené citaci u deníku *Le Monde* je naznačen rovněž vznik jiného derivátu, totiž slova *pro-Sarkozy* značícího naopak přívržence bývalého prezidenta. Aby nedocházelo v textu ke kumulaci jména Sarkozy, v tomto slově je vypuštěno: výsledná elipsa je však dobře pochopitelná, vzhledem k tomu, že slova *pro* a *anti-Sarkozy* jsou v textu položena hned vedle sebe a je tedy zřejmé, jaký slovotvorný základ je vypuštěn.

Zajímavé je rovněž porovnat deriváty *pro-Sarkozy* a *sarkozyste* (*Le Monde* č. 22314, s. 10), jejichž význam je velice podobný. Oba neologické tvary označují přívržence bývalého prezidenta Sarkozyho, avšak první z nich je tvořen prefixací (předpona *pro-*), zatímco druhý je tvořen sufixací (přípona *-iste*, jež se přizpůsobila tvaru slovotvorného základu do podoby Sarkozy-ste).

---

¹⁹ Morfém *anti-* je možné považovat za prefix (např. Apothéloz, 2002, s. 79), ale rovněž za tzv. *élément lexical* (např. Grevisse, Goosse, 2008, s. 200). Podle toho se rovněž mění klasifikace vytvořeného slova buď jako derivátu či jako kompozita.

Avant-shampooing, le (Voici, č. 1505, s. 56)

« On l'applique deux fois par semaine en avant-shampooing sur toute la chevelure sèche. »

Slovotvorný postup: **prefixace**

Výraz *avant-shampooing* vznikl prefixací anglické výpůjčky *shampooing*, šamponování. Předpona *avant*-²⁰ značící předčasnost, naznačuje, že se jedná o přípravek, který užijeme na vlasy před tím, než je umyjeme šamponem (dalo by se tedy přeložit slovem „předmývač“). Článek konkrétně mluví o olejíčku, „*který aplikujeme dvakrát týdně do suchých vlasů jako ,předmývač‘*.“

Zajímavostí je, že francouzština zná i výraz *après-shampooing*, „po-šamponování“, respektive kondicionér, který již našel své místo ve slovníku a není vnímán jako neologismus. Co se týče vlasové masky aplikované před mytím vlasů, jedná se zřejmě o novější proceduru, která si své místo mezi širokou veřejností musí teprve nalézt.

Clubbeuse (Voici, č. 1503, s. 83)

« Autrefois, hors période de Festival, la cité balnéaire n'était guère plus clubbeuse qu'un chef-lieu de canton. »

Slovotvorný postup: **konverze**

Adjektivum *clubbeuse* vzniklo konverzí ženského tvaru substantiva *clubbeur* (*clubbeuse*).

Zdrojové slovo *clubbeur* vzniklo asimilací anglické výpůjčky substantiva *clubber* na francouzský jazykový systém. Ve slově *clubber*, značícího člověka často chodícího do klubů (nočních podniků, diskoték aj.), tak došlo k nahrazení anglického sufixu *-er* sufixem francouzským *-eur* za současného zachování významu slova (obě přípony značí činitelské jméno). Poté došlo k vytvoření ženského tvaru tohoto substantiva přidáním přípony *-euse*, které následně podstoupilo konverzi na adjektivum.

---

²⁰ Morfém *avant-* je možné považovat za prefix (např. Apothélos, 2002, s. 79), ale rovněž za tzv. *élément lexical* (např. Goosse, 1975, s. 25). Podle toho se rovněž mění klasifikace vytvořeného slova buď jako derivátu či jako kompozita.

Cocomposer (*Le Monde*, č. 22313, s. 13)

« *Jusqu'au final, une reprise à quatre de l'une des plus belles chansons interprétées par Robert Wyatt, O Caroline, qu'il a cocomposée avec le claviériste David Sinclair.* »

Slovotvorný postup: **prefixace**

Sloveso *cocomposer* vzniká prefixací slovesa *composer*, komponovat. K vytvoření derivátu je použita předpona latinského původu *cum-*, jejíž vlastností je častá tvorba alomorfů. Podobu alomorfu na sebe bere i v tomto případě, ve kterém se ve vytvořeném slově objevuje ve formě *co-*. Ve slovech, jejichž je součástí, předpona *cum-* vyjadřuje doprovod či doprovázení. Sloveso *cocomposer* tedy vyjadřuje akt spoluvytvoření: na zmíněné skladbě se spolupodíleli dva autoři, Robert Wyatt a David Sinclair.

Zajímavé je, že slovotvorný základ slova, sloveso *composer*, dříve vzniklo rovněž za použití předpony *cum-* (prefixací latinského slovesa *ponere*). Ve slově *cocomposer* tak vedle sebe stojí dvakrát stejný afix ve zcela totožné formě.

Cultissime (*Voici*, č. 1508, s. 71)

« *Pas étonnant qu'une foule enthousiaste se soit déplacée au Cercle Cadet, où EA Sports présentait l'édition 2017 du cultissime jeu vidéo FIFA.* »

Slovotvorný postup: **suffixace**

Přídavné jméno *cultissime*, kultovní, vzniká jako derivát slova *culte*, kult, s významem podobným adjektivu *de culte*. Svůj původ má slovo ve výpůjčce latinského *cultus*, pěstovat, ale též uctívat. Derivát vzniká přidáním přípony *-issime*, značící vysokou hodnotu, respektive superlativ, zde tedy ve smyslu nejvíce kultovní či skutečně kultovní.

Zajímavé je i pořadí slov ve větě: umístění tohoto neologismu bychom čekali spíše za jeho řídícím členem, tedy ve slovosledu *jeu vidéo cultissime*. Ať tak či onak, význam věty zůstává nezměněn: „Není překvapivé, že se nadšený dav přesunul do Cercle Cadet, kde firma EA Sports představovala edici kultovní videohry FIFA pro rok 2017.“

Dalším příkladem slova vytvořeného pomocí sufixu *-issime* je slovo *chicissime* (*Voici*, 1510, s. 59). Slovotvorným základem tohoto derivátu je slovo *chic*, dříve rovněž *chique*, které do francouzštiny přišlo jako výpůjčka z němčiny (*Schick*, deverbativum od *schicken*,

uspořádat, připravit). V dnešním významu se slovo objevuje ve smyslu elegantní, vybraný, po připojení sufixu *-issime* velmi elegantní.

Extenniswoman, la (Voici, č. 1506, s. 10)

« *C'est ce qui se murmure depuis une interview étrange du chanteur datant du mois de juin (alors qu'on lui demandait s'il épouserait un jour l'extenniswoman, il a répondu: 'Qui sait ce que l'avenir... ou le passé nous réserve, ah ! ah ! ah !').* »

Slovotvorný postup: **prefixace**

Podstatné jméno *extenniswoman* vzniká připojením prefixu *ex-*²¹, bývalý, ke slovu *tenniswoman*, tenistka. Výsledný derivát tedy značí bývalou tenistku.

Slovotvorný základ slova, *tenniswoman*, budí dojem, že se jedná o výpůjčku z anglického jazyka, ve kterém se oba slovotvorné elementy vyskytují (*tennis* – tenis, *woman* – žena). Ve skutečnosti se však jedná o výpůjčku falešnou, jelikož takové slovo v anglickém jazyce neexistuje. V angličtině se setkáme pouze s obecným *tennis player*, hráč tenisu, popřípadě *female tennis player*, tedy v doslovném překladu ženský hráč tenisu. Výraz *tenniswoman* je tedy původně francouzským kompozitem, které vzniká spojením dvou anglických výpůjček, *tennis* a *woman*.

Ani slovo *tenniswoman* se ve slovníku zatím nevyskytuje, a proto ho můžeme považovat za neologismus. Jedná se totiž o zřejmě nově vytvořenou ženskou podobu slova *tennisman* (*man* – v angličtině muž), falešné výpůjčky z anglického jazyka, která si však své místo ve stabilní francouzské slovní zásobě již našla.

Juppéiste, le (Le Monde, č. 22314, s. 10)

« *Tout le week-end, les juppéistes et certains constitutionnalistes ont dénoncé le fait que les questions posées ne rentrent pas dans le champ de l'article 11 de la Constitution.* »

Slovotvorný postup: **sufixace**

Substantivum *juppéiste* představuje derivát od vlastního jména Juppé, příjmení prezidentského kandidáta ve francouzských volbách roku 2017 Alaina Juppého. Pro

---

²¹ Mezi prefixy řadí morfém *ex-* například Apothéloz (2002, s. 79). Jiní autoři, například Grevisse a Goosse (2008, s. 200) však element *ex-* považují za tzv. *éléments lexicaux* a jeho užití tak řadí k prostředku kompozice.

odvození tohoto slova je použit sufix *-iste*, mj. značící příslušnost člověka k určité ideologii. Zde tedy můžeme přeložit slovo *juppéiste* jako zastánce myšlenek Alaina Juppého.

Použití přípony *-iste* pro označení politických stoupenců je velice produktivním slovotvorným prostředkem. Takto se můžeme setkat i se zastánci Marine Le Pen (*lepeniste*; *Le Monde*, č. 22314, s. 9) či zastánci Národní fronty (*frontistes*; tamtéž). Stejným prostředkem je tvořeno rovněž označení pro zastánce Nikolase Sarkozyho, *sarkozyste*, avšak zde dochází k přizpůsobení přípony jejímu okolí, písmenu *-y*, kterým jméno bývalého prezidenta končí (jedná se tedy o alomorfní příponu, rozdílnou realizaci stejného morfému). O produktivitě přípony *-iste* svědčí i fakt, že některá označení politických stoupenců její pomocí vytvořená dnes již vstoupila do slovníku (na příklad *trotskiste*, stoupenec bolševického revolucionáře Lva Trockého, *Le Monde*, č. 22317, s. 11).

Looseuse, la (Voici, č. 1507, s. 37)

« *Looseuse en quête de buzz, Afida est prête à tout.* »

Slovotvorný postup: **suffixace**

Substantivum *looseuse* vzniká sufixací původní anglické výpůjčky *loser*, nula, břídil. Dochází k nahrazení přípony *-er* příponou *-euse* značící ženský rod.

Zajímavé je, že derivát *looseuse* není tvořen z přesné grafické formy anglické výpůjčky, nýbrž z její do francouzštiny asimilované formy. Pod vlivem jiných anglických výpůjček, na příklad *look*, *cool*, *groom* aj., totiž došlo ke zdvojení písmene *o*, pro něž však není ve slově žádné opodstatnění. Jak však dokládá *Le Petit Robert*, i ve francouzštině se můžeme setkat s původní anglickou podobou slova, tedy *loser*.

Ségolâtres, les (*Le Monde*, č. 22312, s. 11)

« *Il se dit même que l'ancienne finaliste de la présidentielle aurait transmis à ce dernier les fichiers des adhérents de Désirs d'avenir, ce rassemblement de 'ségolâtres' purs et durs, version 2.0.* »

Slovotvorný postup: **sufixace**

Substantivum *ségolâtres* je příkladem vytvoření derivátu z vlastního jména. Tento derivát vzniká sufixací křestního jména francouzské političky Ségolène Royalové. Užitým sufixem je v tomto případě sufix *-âtre*, respektive jeho podoba v množném čísle *-âtres*.

Sufix *-âtre* je užíván ve dvou významech. Prvním z nich je užití ve významu trochu, částečně (na příklad *jaunâtre*, nažloutlý, tedy trochu žlutý). Uplatnit se může i při tvorbě derivátů s pejorativním zabarvením, jak dokládá i tento příklad z deníku *Le Monde*. Slovo *ségolâtres* je totiž hanlivým označením přívrženců Ségolène Royalové.

Možnými nezabarvenými alternativami slova by mohla být označení *royalistes* či *pro-Royal*, tedy deriváty vytvořené pomocí neutrálního sufixu *-iste* či neutrálního prefixu *pro-*.

Start-uppeurs, les (*Le Monde*, č. 22314, s. 9)

« *En septembre, l'ancien banquier s'est rendu à Londres, où il a rencontré des chefs d'entreprise ou des start-uppeurs.* »

Slovotvorný postup: **sufixace**

Substantivum *start-uppeurs* vzniká sufixací slovotvorného základu *start-up*. Dochází k užití sufixu *-eur* (respektive *-eurs* ve formě množného čísla) označujícího činitele. Činitele, člověka, tedy vyjadřuje i výsledný derivát.

Slovotvorný základ *start-up* do francouzského jazyka pronikl jako výpůjčka z anglického jazyka. Toto anglické kompozitum označuje nové společnosti s vysokým potenciálem rozvoje, založené většinou mladými, kreativními lidmi. Francouzský derivát *start-uppeurs* tedy vyjadřuje (mladé) lidi, zakladatele či pracovníky těchto nových podniků.

Superlookée (Voici, č. 1503, s. 86)

« Bronzée et superlookée, la journaliste va sûrement de (sic !) briller à la rentrée. »

Slovotvorný postup: **cirkumfixace**

Adjektivum *superlookée* vzniklo jako derivát původní anglické výpůjčky *look* značící vzhled či styl. Cirkumfixací došlo k připojení předpony *super-* a přípony *-ée*, produkující adjektiva ženského rodu. Jedná se o cirkumfixaci a nikoliv postupnou prefixaci a sufixaci, jelikož ve francouzštině nemůžeme doložit ani slovo *superlook* ani slovo *looké(e)*.

Derivát *superlookée* bychom mohli do češtiny přeložit jako velmi vzhledná či spíše vyšperkovaná.

Twitto, le (Le Monde, č. 22318, s. 15)

« François Bon, auteur de Bob Dylan, une biographie en 2007 chez Albin Michel et twitto émérite, donnait le ton pour ceux qui auraient voulu solliciter ses réactions : (...). »

Slovotvorný postup: **sufixace**

Slovo *twitto* vzniklo derivací názvu sociální sítě Twitter příponou *-o*. Jedná se o synonymum slova *twitteur*, značící uživatele této sociální sítě. Sufix *-o* byl užít zřejmě pod vlivem pseudo-sufixu *-o*, užívaného především při zkracování, respektive při tvorbě apokop. Pseudo-sufix *-o* vznikl jako důsledek častého výskytu apokop končících právě tímto písmenem (například *ado*, z *adolescent*, *catho*, z *catholique*, či *photo*, z *photographie*) a užití tohoto koncového pseudo-sufixu i v jinak neopodstatněných případech (například *apéro*, z *apéritif*, *intello*, z *intellectuel*, či *mécano*, z *mécanique*).

Vznik nového sociálního média Twitteru podnítil jazykovou tvořivost ve slovech označujících činnost s ním spojenou. Vedle zmíněného slova *twitto* značícího uživatele této sociální sítě tak můžeme na stránkách deníku *Le Monde* najít i slova jako substantivum *tweet* (*Le Monde*, č. 22318, s. 15), značící příspěvek na Twitteru, sloveso *tweeter* (tamtéž), tedy vkládat příspěvek na Twitter, či substantivum *twittosphère* (tamtéž) značící komunitu uživatelů Twitteru. O četnosti užití zmíněných slov svědčí fakt, že všechny tyto anglické výpůjčky již našly své místo ve stabilní francouzské slovní zásobě a jako takové se dostaly i do slovníku. Do slovníku se však zatím nedostalo slovesu *retweeter* (*Le Monde*, č.

22318, s. 15), značící znovu uveřejňování příspěvků již uveřejněných jinými uživateli (prefix *re-* + *tweeter*).

VIPsters, les (Voici, č. 1502, s. 79)

« *Place aux VIPsters !* »

Slovotvorný postup: **suffixace**

Substantivum *VIPsters* vzniká jako falešná výpůjčka z anglického jazyka. Tento neologismus je tvořen sufixací dnes všeobecně rozšířené anglické zkratky VIP zkracující sousloví *very important person*, tedy velmi důležitá osoba. Tento slovní obrat se vžil pro známé osobnosti z řad herců, zpěváků, ale i politiků aj.

Sufixem užitým pro tvorbu slova *VIPsters* je sufix *-ster* rovněž pocházející z anglického jazyka a užívaný pro tvorbu substantiv souvisejících s nějakým zvykem, činností či zábavou. Jako příklad můžeme uvést dnes velice často užívané slovo *hipster* značící člověka se zájmem o módu a poslední trendy. Podle stejného vzoru je tvořeno i slovo *VIPster*, respektive *VIPsters* v množném čísle, ve kterém sufix *-ster* významem v zásadě pouze kopíruje slovotvorný základ slova, který zesiluje.

Winneuse, la (Voici, č. 1507, s. 16)

« *Pour la représenter, Angelina n'a pas hésité : elle a choisi la winneuse Laura Wasser, l'avocate star des divorces hollywoodiens.* »

Slovotvorný postup: **suffixace**

Substantivum *winneuse* je tvořeno za pomoci sufixu ženského rodu *-euse*. Užitý sufix značí činitelské jméno a označuje tedy osobu. Jeho pomocí je sufigována anglická výpůjčka *winner*, vítěz (ve francouzštině *vainqueur*).

Zajímavé je, že při tvorbě derivátu *winneuse* dochází k sufixaci přímo anglické výpůjčky: přípona ženského rodu *-euse* tak nahrazuje přímo anglickou příponu *-er*. V tomto případě tedy, alespoň podle slovníku, nedochází nejdříve k vytvoření asimilované formy výpůjčky v mužském rodě **winneur*, ve které by došlo k nahrazení anglického sufixu *-er* francouzským sufixem *-eur*.

Výsledný derivát označuje vítězku, respektive úspěšnou rozvodovou právničku vyhrávající velké množství svých kauz.

7.1.2 Kompozice

Brangelinout, les (*Voici*, č. 1507, s. 14)

« *Leur nouveau surnom: les Brangelinout!* »

Slovotvorný postup: **kompozice**

Kompozitum *Brangelinout* vzniká složením slova *Brangelina* s anglickým slovotvorným elementem *-out* (pryč, ven).

Slovo *Brangelina*, které se vžilo jako přezdívka manželského páru Brad Pitt a Angelina Jolie, je tvořeno kontaminací křestních jmen obou manželů (Brad + Angelina). Následné spojení s elementem *-out* má evokovat konec manželství známého páru.

Brexit, le (*Le Monde*, č. 22316, s. 4)

« *Le coût d'un 'hard Brexit'* »

Slovotvorný postup: **kontaminace**

Brexit, je nedávno vzniklý, ale velmi často používaný neologismus značí odchod Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z Evropské unie. Jedná se o složení dvou nezávislých elementů *British*, britský, jež je pro potřeby složení dále zkráceno jen na počáteční *br-*, a elementu *exit*, odchod, východ.

V titulku článku deníku *Le Monde* je slovo *Brexit* spojeno s dalším anglickým slovem *hard*, těžký. Vytvořené slovní spojení značí jeden ze scénářů odchodu Spojeného království z Evropské unie, totiž odchod z evropského jednotného trhu.

Časté užití neologismu *Brexit* dokládá další novotvar použitý v *Le Monde* č. 22318. Na straně 3 je použito slovo *Brexiters* (« *Les risques économiques n'ont pas empêché les Brexiters de l'exporte.* »), označující zastánce odchodu z Evropské unie. Jedná se o sufixaci slova *Brexit*, ke kterému je připojena anglická přípona *-ers*, značící činitelské jméno v množném čísle.

Dieselgate, le (*Le Monde*, č. 22310, s. 1)

« *Pour faire le ‘dieselgate’, les constructeurs misent sur l’électrique* »

Slovotvorný postup: **kontaminace**

Kompozitum *dieselgate* vzniká kontaminací slova *diesel* a názvu *Watergate* označujícího americký politický skandál, který se odehrál v 70. letech 20. století.

Slovo *dieselgate* skrze podobnost právě s názvem americké politické aféry evokuje skandál. V tomto případě se jedná o skandál německé automobilové firmy Volkswagen, která do nově vyráběných aut instalovala program na snížení vypouštěných emisí, díky čemuž se auta zdála být daleko šetrnější k životnímu prostředí, než ve skutečnosti jsou (odtud první část slova, *diesel*).

Droitosphère, la (*Le Monde*, č. 22318, s. 15)

« (...) *la plupart des commentaires négatifs revenaient à la ‘droitosphère’, ironisant sur le fait que les candidats de télé-réalité ou n’importe quel chanteur de variétés étaient désormais nobélisable.* »

Slovotvorný postup: **kompozice**

Substantivum *droitosphère* vzniká kompozicí dvou samostatných slovotvorných elementů, francouzského elementu *droit*, rovný, přímý, a řeckého elementu *sphère*, sféra. Vzhledem k tomu, že první z elementů končí na souhlásku a druhý z nich souhláskou začíná, dochází k vložení spojovacího vokálu *-o-*, který zprostředkovává vazbu mezi komponenty podobně jako v jiných kompozitech spojovník. Mj. tento vokál usnadňuje výslovnost vytvořeného kompozita.

Kompozitum *droitosphère* vyjadřuje skupinu lidí, která se k popisované problematice rozhodla vyjádřit přímo, na rovinu a bez okolků. Do češtiny bychom slovo mohly přeložit i jako „přímá zóna“, „zóna bez okolků“ či „zóna bez braní si servítků“.

Écolo-rebelle (Voici, č. 1509, s. 63)

« Le père et ses six enfants, unis comme les cinq doigts de la main : un bras d'honneur écolo-rebelle à la civilisation. »

Slovotvorný postup: **kompozice**

Adjektivum *écolo-rebelle* vzniká kompozicí slov *écolo* a *rebelle*. Slovo by mohlo být rovněž považováno za kompozitum vzniklé kontaminací, jelikož slovo *écolo* je zkrácenou formou adjektiva *écologique*, ekologický. Vzhledem k tomu, že tato zkrácená varianta slova je již uváděna ve slovníku (byť jako součást hovorového jazyka), chápeme ji jako všeobecně rozšířené slovo a nikoliv jako nově vzniklý meziprodukt tvorby slova *écolo-rebelle*. Z tohoto důvodu slovo neřadíme ke kontaminaci, ale řadíme jej ke kompozici.

Kompozitum *écolo-rebelle* ve větě vyjadřuje ekologické návyky otce a jeho dětí, které narážejí na návyky majoritní společnosti.

Insta-famous, le (Voici, č. 1502, s. 72)

« Les monstres cachées dans la forêt du dark Web se nourrissent de la vacuité de hordes d'anonymes assoiffées de sensations virtuelles extrêmes, communauté d',e-connes' et de crétins addicts de l'écran, fascinés par l'éphémère de l',insta-famous'. »

Slovotvorný postup: **kontaminace**

Substantivum *insta-famous* vzniká kontaminací slov *Instagram* a anglické výpůjčky *famous*, slavný. *Instagram* představuje název sociální sítě, na které lidé mohou uveřejňovat své fotografie. V kompozitu *insta-famous* se jméno *Instagram* objevuje pouze ve zkrácené formě, respektive v podobě apokopy. Výsledné kompozitum značí člověka známého na sociální síti Instagram.

Toto kompozitum můžeme rovněž označit za falešnou výpůjčku z anglického jazyka. Pravdou je, že oba slovotvorné základy z anglického jazyka pochází, avšak slovo *insta-famous* v anglickém slovníku nenalezneme. Ve francouzském případě se jedná o vyšší stupeň lexikalizace, než představuje anglické slovní spojení *Instagram famous*, do českého jazyka přeložitelné jako známý na Instagramu.

Kardanews, la (Voici, č. 1509, s. 3)

« Dès que je tombais sur une kardanews, je détournais le regard, comme dans le métro, quand on ne veut pas voir la pauvreté. »

Slovotvorný postup: **kontaminace**

Toto podstatné jméno je vytvořeno složením slov *Kardashian* a *news*. Vlastní jméno *Kardashian* je užitím apokopy zkráceno do podoby *karda*. K této apokopě je následně připojeno anglické slovo *news* značící zprávy, novinky (ve francouzštině *nouvelles*). Výsledné kompozitum tedy vyjadřuje novinky o [Kim] Kardashianové, americké známé osobnosti a modelce.

Mi-psyshow (Voici, č. 1508, s. 40)

« Karine Le Marchand sur un canapé face à un candidat à la présidentielle, tel est le concept mi-psyshow, mi-politique de M6. »

Slovotvorný postup: **kompozice**

Adjektivum *mi-psyshow* vzniká kompozicí dvou, respektive tří slovotvorných elementů, *mi-* a *psyshow*. Prefixoid *mi-* má svůj původ v latinském *medius* značícím prostředek či polovinu, polovičitost. Slovo *psyshow* vzniklo kontaminací dvou slov, anglické výpůjčky *show*, podívaná či představení (francouzsky jako *spectacle*), a apokopy adjektiva *psychologique*, psychologický. Ve výsledném kompozitu rovněž došlo k přehození pořadí obou slov (z původního *show psychologique* na *psyshow*).

Přídavné jméno *mi-psyshow* je do českého jazyka přeložitelné velice obtížně. Vyjadřuje však koncept zábavního pořadu (*show*), který má z poloviny (*mi-*) pronikat do nitra účastníka (*psy-*) a z druhé poloviny se má zaměřovat na jeho politické názory a politickou kariéru (*mi-politique*).

Papy-rocker, le (Le Monde, č. 22314, s. 19)

« Papy-rockers et baby-boomers crient dans le désert »

Slovotvorný postup: **kompozice**

Kompozitum *papy-rocker* vzniká přiblížením dvou slovotvorných elementů, *papy* a *rocker*. Element *papy* (nebo též *papi*) je používán jako hovorový výraz pro dědečka, avšak

rozšířením jeho významu vzniklo i dnešní přenesené užití „postarší muž“ zastoupené i v tomto kompozitu. Slovo *rocker* je původní výpůjčkou z angličtiny a značí rockového zpěváka (zpěváka žánru rock) a dnes rovněž posluchače či vyznavače tohoto hudebního žánru. Substantivum *papy-rockers*, které sdružuje oba elementy pomocí spojovníku, tedy označuje postarší vyznavače rocku.

Peopolitique, la (Voici, č. 1509, s. 34)

Slovotvorný postup: **kontaminace**

Tento název rubriky týdeníku *Voici* vznikl kompozicí dvou slov, *people* a *politique*. Slovo *people*, celebrita, které se do francouzštiny dostalo jako výpůjčka z anglického jazyka (zde ve smyslu lidé, osoby), je zredukováno do formy apokopy *peo(p)*. Slovo *politique*, politika, má potom svůj původ v řečtině, ve které označovala správu *polis*, obce. Jednoduššímu spojení obou slov napomáhá písmeno *-p-*, které se vyskytuje v obou vázaných elementech, na konci prvního z nich a na začátku druhého. Rubrika pojednává o „politických celebritách“, tedy o politicích, kteří uveřejňují svůj život podobně jako někteří zpěváci či herci.

Stejně slovo, jen s lehce rozdílnou grafickou podobou, se objevuje i na straně 8 výtisku č. 22315 deníku *Le Monde*, zde ve spojení *l'émission peoplitique*, tedy [televizní] pořad o politicích. Pokud se nejedná o tiskovou chybu, což bohužel vzhledem k jedinému výskytu slova v deníku nejde ověřit, *Le Monde* přiznává jak zkrácení prvního elementu na apokopu *peop(l)-*, tak zkrácení druhého elementu na aferezi *-litique*. V tomto případě tedy dochází k propojení obou slov pomocí společného písmene *-l-*.

V neposlední řadě musíme uvést rovněž třetí podobu slova, a to *pipolisation* (*Le Monde*, č. 22315, s. 8). I toto slovo vzniká kontaminací elementů *people* a *politique*, následně je však ještě sufigováno příponou *-ation*. V této podobě slova došlo k asimilaci jeho anglické části a můžeme tak pozorovat vytrácení anglického pravopisu, který je nahrazen fonetickým přepisem slova.

Ténorstar, le (Voici, č. 1506, s. 64)

« Luciano Pavarotti, inoubliable ténorstar, disparu en 2007, aimait la musique, son public et la transmission. »

Slovotvorný postup: **kompozice**

Substantivum *ténorstar* je vytvořeno složením dvou slovotvorných elementů, *ténor* a *star*. První z nich, *ténor*, tenor, tenorový, se odkazuje k mužskému pěveckému hlasu, kterým zpíval právě italský operní pěvec Pavarotti, o kterém pojednává článek. Dnes již zcela asimilované slovo se do francouzštiny dostalo jako nepřímá výpůjčka z latiny přes italštinu. Do francouzštiny se asimilovala i anglická výpůjčka *star*, hvězda (francouzsky *vedette*), která je v dnešní době ve francouzských slovnících běžně uváděna jako součást francouzské slovní zásoby. Výsledné kompozitum značící operní hvězdu zpívající tenorové party se však do slovníků zatím nedostalo.

7.1.3 Zkracování a tvorba zkratk

Acro, le (Voici, č. 1511, s. 14)

« L'acro, ça la branche »

Slovotvorný postup: **zkracování**

Slovo *acro* vzniklo zkrácením původního podstatného jména *acroyoga*, akrojóga: jedná se tedy o apokopu.

Původní zkracované slovo *acroyoga* je kompozitem vzniklým kontaminací dvou slov. Jeho první část tvoří apokopa slova *acrobatie*, akrobacie (z řeckého slova *akrobatos*). Druhá část je tvořena slovem *yoga*, které má svůj původ v sanskrtu. Kompozitum *acroyoga* spojuje významy obou svých komponentů a označuje cvičení s prvky jógy a akrobacie. Ani nezkrácená forma slova, *acroyoga*, se zatím ve slovníku nevyskytuje.

LiLo (*Voici*, č. 1509, s. 15)

« *En Turquie, LiLo est tombée à l'eau en essayant de remonter l'ancre du bateau sur lequel elle se trouvait.* »

Slovotvorný postup: **akronymum**

Pod akronymem LiLo se skrývá jméno americké herečky Lindsay Lohan.

Zkracování a jiné upravování vlastních jmen není v týdeníku *Voici* ničím ojedinělým. Setkat se můžeme mj. i s *Capu* (Capucine Anav; *Voici* č. 1510, s. 24), Gérardem Dépardieu pod přezdívkou *Gégé* (nejedná se o akronymum, ale o zdvojení, reduplikaci; *Voici* č. 1508, s. 72), Arnoldem Schwarzeneggerem označovaným jako *Schwarzie* (*Voici*, č. 1509, s. 14) či se jménem *Brangelina* (nebo dokonce v množném čísle *Les Brangelina*) vzniklým kontaminací jmen manželského páru Brad Pitt a Angelina Jolie, který slovo označuje (*Voici*, č. 1507, s. 14).

NKM (*Le Monde*, č. 22318, s. 6)

« *À son tour, NKM a critiqué la ligne droite de l'ex-président de la République (...).* »

Slovotvorný postup: **tvoření zkratk**

Pod zkratkou *NKM* se ukrývá jméno francouzské političky Nathalie Kosciusko-Morizetové. Vzhledem k tomu, že je její jméno poměrně dlouhé, dochází k jeho běžnému zkracování do podoby *NKM*. Často v textu chybí i explicitní uvedení zkratky, respektive její přímé provázání se jménem političky. V jiném článku deníku *Le Monde* (č. 22311, s. 10) se tak můžeme setkat s titulkem « *NKM joue la modernité et reprend... du Chaban-Delmas* », přičemž celé jméno političky je uvedeno až v článku samotném.

OKLM (*Voici*, č. 1502, s. 79)

Slovotvorný postup: **akronymum**

OKLM představuje akronymum vyjadřující výraz *au calme*, v klidu. Akronymum je tvořeno na základě výslovnosti obou členů zmíněného výrazu: přeložka *au* [o] je doplněna o souhlásky druhého slova *calme* [kalm] do výsledné podoby *OKLM*.

Akronymum *OKLM* vzniklo na internetu a v jazyce textových zpráv, který se snaží být co nejúspornější. Cílem tohoto jazyka je co největší redukce množství užitých znaků při

zachování srozumitelnosti celkového sdělení tak, aby se do jediné zprávy vešlo co nejvíce informací. Do tohoto jazyka bychom mohli zařadit rovněž zkratku *MDR* značící spojení *mort de rire*, mrtvý smích, aj.

Patte d'eph (Voici, č. 1506, s. 6)

« *Cette rentrée, il se porte plus court, parfois brodé ou customisé, ou carrément patte d'eph.* »

Slovotvorný postup: **zkracování**

Výraz *patte d'eph* je vytvořen zkrácením slova *éléphant*, slon, v původním výrazu *patte d'éléphant*, sloní tlapa (zde však v přeneseném významu, viz dále). V tomto případě je užitá afereze a apokopa a slovo je tak zkráceno jak na začátku, tak na konci.

Užité spojení vzniklo jako elipsa výrazu *pantalon à patte d'éléphant*, do češtiny přeložitelného jako zvonové kalhoty (v doslovném překladu kalhoty se sloními tlapami). Zřejmý je metaforický původ spojení: širší nohavic daného kalhotového střihu byla připodobněna k velikosti tlapy tak velkého zvířete, jako je slon.

Pecs, les (Voici, č. 1508, s. 74)

« *Chez Flo, on aimait ses pecs impec' et même son parfum au chlore !* »

Slovotvorný postup: **zkracování**

Substantivum *pecs* vzniká zkrácením slova *pectoraux* označujícího svaly hrudníku (nebo též jako adjektivum *les muscles pectoraux*). Jedná se tedy o elipsu a následnou apokopu, při které dochází ke zkrácení druhé části slova a k ponechání jeho začátku.

Zajímavé je utvoření množného čísla, které apokopa vyjadřuje. Koncovka *-aux*, značící množné číslo v původním nezkráceném slově, nemá v jeho zkrácenině již opodstatnění (mizí sufix *-al* vyjadřující jednotné číslo nezkráceného slova, *pectoral*, jehož variantou v množném čísle je právě koncovka *-aux*, *pectoraux*). V nově utvořené apokopě je tak koncovka *-aux* nahrazena jinou koncovkou značící množné číslo, koncovkou *-s*.

S podobným zkracováním názvů označujících svalové skupiny se setkáváme poměrně často. Dalším příkladem mohou být břišní svaly, *muscles abdominaux* či *les abdominaux*, zkracované do podoby *abdos* (např. *Voici* č. 1509, s. 39: « *A une semaine du lancement de*

l'émission, une seule question intéresse les fans : qui va montrer les abdos ? ») Apokopa abdos je dnes natolik rozšířená, že se jako hovorová varianta slova dostala i do slovníků.

Réhab, la (Voici, č. 1503, s. 30)

« Alors qu'on pensait Benoît Magimel encore en réhab suite à ses déboires du printemps dernier, le voilà qui a déjà repris le travail. »

Slovotvorný postup: **zkracování**

Substantivum *réhab* je apokopou zdrojového slova *réhabilitation*, rehabilitace.

Zkracování substantiv končících příponou *-ition* do podoby dvouslabičných slov je poměrně častým jevem. Velké množství takto vytvořených apokop se již stalo součástí stabilní hovorové slovní zásoby francouzštiny. Jmenujme na příklad slova jako *alloc* (z původního *allocation*, finanční přídavky), *compo* (composition, kompozice), *expo* (*exposition*, výstava), *manif* (*manifestation*, manifestace), *muscu* (*musculation*, posilování) aj. Apokopa *réhab* se však zatím nerozšířila natolik, aby byla ve slovnících uváděna jako hovorová zkrácená varianta zdrojového slova.

Terro, (Le Monde, č. 22310, s. 11)

« En moins de deux ans, le parquet 'terro' est passé de sept à treize magistrats et le nombre de juges d'instruction spécialisés de huit à dix. »

Slovotvorný postup: **zkracování**

Slovo *terro* je vytvořeno zkrácením druhé části slova *terroriste*, teroristický. Tato apokopa ve spojení se substantivem *le parquet* vyjadřuje státní zastupitelství zaměřené na boj proti terorismu.

Adjektivum *terroriste* je derivátem slova *terreur*, teror, děs, od něhož je odvozeno sufixací příponou *-iste* značící činitele či přívržence, v tomto případě tedy přívržence teroru.

7.2 Sémantická neologie

Battle, la (Voici, č. 1503, s. 22)

« *La battle des grand-parents!* »

Slovotvorný postup: **rozšiřování významu**

Jedná se o rozšíření významu výpůjčky anglického substantiva *battle*, bitva (ve francouzštině *bataille*). Jak uvádí *Larousse*, v původním významu slova se jednalo o improvizované klání zpěváků či tanečníků z oblasti rapu či hip-hopu. V tomto kontextu se však jedná spíše o konflikt či rozepří, tedy *un conflit* či *une querelle*, vzhledem k tomu, že článek pojednává o rodičích britského prince Williama a jeho ženy Catherine. Těžko si totiž představíme rodiče Williama a Catherine, jak proti sobě vedou improvizovanou taneční bitvu.

Crocodile, le (Le Monde, č. 22311, s. 2)

« ‘Est-ce que nous, Marocains, ne méritons pas une démocratie durable ?’ *interroge-t-il avant de fustiger les ‘crocodiles’, ces ‘forces de l’ombre’ qui ne veulent pas que le Maroc poursuive son ‘cours démocratique’.* »

Slovotvorný postup: **přenášení významu - metafora**

Substantivum *crocodiles*, krokodýli, vzniklo metaforickým přenesením původního významu tohoto slova, zvířete, vodního plaza. Jedná se o zvíře, které je skryto pod hladinou a dá se tušit jen díky stínu, který na hladinu vrhá: takto skrytý zaútočí na jiná, nic netušící zvířata. A právě na této jeho vlastnosti je založeno i použité metaforické přenesení významu, jak naznačuje samotná citace: *ces forces de l’ombre*, tyto jednotky ze stínu.

Metafora *crocodiles*, krokodýli, označuje skupinu odpůrců demokracie, která si zatím své názory nechává více či méně pro sebe a „ze stínu“ je nechá vystoupit až při volbách, které se stanou oním „finálním útokem krokodýla“.

Hot spot, le (*Le Monde*, č. 22312, s. 2)

« *Le problème vient de l'encombrement des 'hot spots' [le système d'enregistrement des réfugiés dès leur arrivée sur le sol européen] qui ne fonctionnent pas.* »

Slovotvorný postup: **rozšiřování významu**

Spojení *hot spot* je rozšířením anglické výpůjčky. Anglické spojení má mnoho významů: wi-fi modem, populární zábavní místo nebo též místo s častou vulkanickou činností. V této souvislosti jde však o rozšíření významu z domény internetu a technologie: v době silící uprchlické krize byly Evropskou unií zřízeny *hot spoty*, tedy systém nahrávání osobních údajů uprchlíků co nejdříve po jejich vstupu na evropskou půdu. I když neologismus *hot spot* se dnes ve zmíněném kontextu začal již pomalu rozšiřovat do povědomí běžných mluvčích, autor článku přesto považoval za nutné jeho smysl blíže vysvětlit. Novost slova naznačují i uvozovky, díky kterým je slovo z textu ještě více vyčleněno.

Jungle, la (*Le Monde*, č. 22316, s. 10)

« *A Calais, les passeurs à plein régime avant la fin de la 'jungle'* »

Slovotvorný postup: **přenášení významu – metafora**

Ve svém základním významu substantivum *jungle* znamená tropický les. Přeneseně potom může džungle označovat rovněž prostředí, ve kterém vládne právo nejsilnějšího. Právě tento druhý, přenesený význam je na základě vnější podobnosti užít pro pojmenování uprchlického tábora v Calais: místo bez zákonů, kde vládne právo nejsilnějšího.

Četnost užití přirovnání rozhodla o rozšíření slova v jeho novém významu. Musíme však připustit, že se pravděpodobně jedná pouze o okazionalismus s omezenou životností: i přes další trvání uprchlické krize byl zmíněný tábor v Calais zničen a můžeme tak předpokládat, že spolu s ním zmizí i toto jeho metaforické označení.

Plutonium, le (*Le Monde*, č. 22316, s. 3)

« *Une semaine après le plutonium* [l'annonce par Moscou de la suspension du traité russo-américain sur le recyclage de l'élément radioactif], il confirme qu'il a commencé une guerre froide avec l'Occident. »

Slovotvorný postup: **metonymie**

Substantivum *plutonium* se v tomto případě neobjevuje ve svém prvním významu, značícím chemický radioaktivní prvek, nýbrž ve významu přeneseném. Jak napovídá vysvětlivka uvnitř článku, pod označením *plutonium* se skrývá rusko-americká dohoda o recyklaci plutonia, respektive její nedávné vypovězení ruskou stranou. Vzhledem k tomu, že se zatím nejedná o ustálený, všeobecně rozšířený význam slova, autor článku užívá zmíněnou vysvětlivku, aby zprostředkoval čtenáři význam slova i celého sdělení.

Remixée (*Voici*, č. 1509, s. 44)

« *Installé dans le quartier parisien Château Rouge, le label éponyme puise son inspiration dans la culture africaine remixée à la sauce urbaine.* »

Slovotvorný postup: **rozšiřování významu**

Adjektivum *remixée* původně vzniklo sufixací anglické výpůjčky *remix* vyjadřující nově upravenou hudební skladbu, respektive její nové aranžmá. V angličtině může toto slovo okrajově vyjadřovat i proces opětovného míchání, avšak francouzština zatím dokládala užití pouze ve významu hudebního aranžmá.

Autor článku nyní slovo používá v novém, rozšířeném významu. Neodkazuje se k hudební úpravě, nýbrž k druhému významu anglického slova míchání či míšení. Příspěvek totiž hovoří o obchodě s módou prodávajícím modely do města inspirované africkou kulturou. Jedná se tedy o míchání afrických a městských prvků.

Route des Balkans, la (*Le Monde*, č. 22311, s. 4)

« *La Bulgarie, voisine de la Grèce, redoute depuis plusieurs mois que de nouveaux itinéraires de migration passent par son territoire après la quasi-fermeture de la 'route des Balkans'.* »

Slovotvorný postup: **zužování významu**

Slovní spojení *route des Balkans*, balkánská cesta, není náhodným seskupením slov značícím jakoukoliv balkánskou cestu. Pod vlivem sílící migrační krize se toto slovní spojení začalo ustalovat ve významu balkánské migrační trasy, tedy jedné z možných cest do Evropy, která vede právě přes Balkánský poloostrov.

Toto spojení bylo vytvořeno podle vzoru *la route de la soie*, hedvábná stezka. Jedná se o historickou obchodní stezku vedoucí z Číny přes Malou Asii až ke Středozemnímu moři. Po této cestě tak „migrovalo“ množství kupců za lepším výdělkem, podobně jako tomu činí dnešní uprchlíci.

7.3 Výpůjčky

Daech (*Le Monde*, č. 22317, s. 8)

« *La première chose, c'est qu'il est indigne d'instrumentaliser les événements causés par le courant de Daech [acronyme arabe de l'organisation Etat islamique] pour durcir les relations entre les Français musulmans et le reste de la population.* »

Slovo *Daech* se vyskytuje v rozhovoru s arcibiskupem Pontierem a je to právě arcibiskup, kdo slovo použil. Jak vysvětluje sám autor přepisu rozhovoru, jedná se o výpůjčku z arabštiny, která slovo *Daech* vytváří jako akronymum arabského pojmenování organizace Islámský stát. Na jiných místech deníku (například s. 4) je však redaktory upřednostňováno francouzské označení této organizace, *État islamique*, Islámský stát.

Veřejností a médií je častěji užíváno právě označení *Etat islamique*. Ti, kteří se rozhodnout používat arabské akronymum *Daech*, své rozhodnutí zdůvodňují tím, že Islámský stát není ve skutečnosti státem, a proto této organizaci nechce ani názvem prokazovat uznání státnosti.

Dress code, le (Voici, č. 1508, s. 25)

« *Leur dress code: lunettes noires pour vin rouge.* »

Slovo *dress code* se do francouzského jazyka dostává jako výpůjčka z anglického jazyka. Tato výpůjčka značící pravidla oblékání se ve francouzštině používá navzdory existenci francouzského ekvivalentu, kalku *code vestimentaire*.

Eighties, les (Le Monde, č. 22312, s. 17)

« *En 2011, les directeurs de théâtre remplissaient les salles avec des reprises des joyeuses eighties devenues des ‘produits d’appel’ selon la formule de Jean Ripahette, de la compagnie Gallotta.* »

Substantivum *eighties* se do francouzského jazyka dostalo jako výpůjčka z angličtiny. Toto slovo je označením pro 80. léta 20. století a do českého jazyka jej můžeme přeložit jako léta osmdesátá či hovorovým výrazem osmdesátky (ve francouzštině jako *les années quatre-vingt*).

V sestaveném korpusu se vedle slova *eighties* vyskytla i slova označující další desetiletí minulého století. Jedná se o léta šedesátá, *sixties* (například v týdeníku *Voici*, č. 1507, s. 47; ve francouzštině jako *les années soixante*) a o léta sedmdesátá, *seventies* (například ve *Voici*, č. 1503, s. 50; ve francouzštině jako *les années sonante-dix*). Při konfrontaci se slovníkem zjistíme, že zatímco výraz *seventies*, podobně jako výraz *eighties*, ve slovníku chybí, výraz označující léta šedesátá, *sixties*, se již ve francouzském slovníku nachází. Můžeme se domnívat, že tento fakt je zapříčiněn celkovým významem let šedesátých, která ovlivnila mnoho oblastí lidské společnosti (pařížské studentské bouře, válka ve Vietnamu, hnutí hippies, kapela Beatles vzniknuvší na přelomu 50. a 60. let, aj.).

In trubeul (Voici, č. 1508, s. 3)

« *Si j’étais Brad Pitt, je n’aurais pas besoin d’un schéma avec des légendes pour comprendre que je suis in trubeul.* »

Výraz *in trubeul* je slovní hříčkou, respektive grafickou deformací anglické výpůjčky *be in trouble*, být v nesnázích. Nová grafická podoba slova odráží jeho francouzskou výslovnost a *trouble*, [trubl], se tak mění na *trubeul*, [trubœl].

Anglické spojení *be in trouble* se jako kalk dostalo i do francouzského jazyka v překladu *être dans le trouble*, avšak s běžnou francouzskou výslovností slova [trubl] a nikoliv [trubœl]. Autor článku se tak rozhodl spojit původní anglický výraz a jeho francouzský kalk do výsledné podoby *je suis (fr.) in troubleul (angl.)*.

Love (*Voici*, č. 1511, s. 34)

« *Love* baignade à la Barbade »

Adjektivum *love*, zamilovaný, se do francouzského jazyka dostalo jako výpůjčka z anglického jazyka. Zatímco v angličtině se slovo vyskytuje jako substantivum (láska) či jako verbum (milovat), v citovaném titulku článku je slovo použito namísto přídavného jména.

O oblíbenosti slova u redaktorů týdeníku *Voici* svědčí jeho časté užití. Na stránkách týdeníku tak můžeme dohledat další výpůjčky, původem anglická kompozita či anglické deriváty, vytvořené pomocí slova *love*, láska. Příkladem mohou být slova *lover*, miláček (*Voici* č. 1509, s. 34), *french lover*, francouzský milenec (*Voici*, č. 1503, s. 11), *ex-lover*, bývalý milenec (*Voici* č. 1511, s. 9), *in love*, (být) zamilovaný (*Voici*, č. 1508, s. 30), *love story*, zamilovaný románek (*Voici*, č. 1508, s. 8), *destroy lover*, ničitel lásky (*Voici*, č. 1502, s. 25) či *peace and love*, mír a láska (*Voici*, č. 1510, s. 80).

Vedle tohoto anglického synonyma francouzského slova *amour*, láska, můžeme na stránkách týdeníku *Voici* nalézt i synonymum italské, *amore* (*Voici*, č. 1508, s. 20). Italský ekvivalent je užít v článku pojednávajícím o dovolené jednoho manželského páru v Itálii. Tato italská výpůjčka se tak snaží čtenáři ulehčit jeho představivost a zprostředkovat mu kulisu této přímořské destinace.

Mainstream, le (*Le Monde*, č. 22311, s. 16)

« *Elle est toujours valable, même si les frontières avec le mainstream se sont brouillées.* »

Substantivum *mainstream* se do francouzského jazyka dostalo jako výpůjčka z angličtiny. Toto slovo označuje hlavní směr či proud, ať už kulturní, politický či jiný. Zatímco v českém jazyce je tento anglicismus již poměrně rozšířen (často užíván například mluvčím pana prezidenta ve spojení mediální mainstream aj.), ve francouzštině se zatím stále častěji používá původně francouzské spojení *le courant dominant*, které je doslovným

překladem anglického ekvivalentu (jedná se tedy o kalk, stejně jako v případě českého ekvivalentu hlavní proud).

Non-British, les (*Le Monde*, č. 22316, s. 4)

« Le message hostile aux 'non-British' a été confirmé lorsque le Foreign Office a informé des universitaires de la prestigieuse London School of Economics que le gouvernement n'emploierait plus d'experts non britanniques pour des consultations sur les questions liées au Brexit (...). »

Substantivum *non-British* se do francouzského jazyka dostává jako výpůjčka z anglického jazyka, ve kterém se slovo používá k označení obyvatel Spojeného království, kteří původem nepocházejí z této země. V angličtině toto slovo vzniklo prefixací substantiva *British*, Brit, pomocí předpony *non-* značící negaci.

Zajímavé je užití slova v příslušné větě. Zatímco v první části věty její autor používá právě zmíněnou anglickou výpůjčku, v druhé části věty je užit francouzský ekvivalent slova *non britanniques*. Pokud pomineme slovní druh obou výrazů užitých ve větě (anglický je substantivum, zatímco francouzský adjektivum), oba mají zcela stejný význam. Zároveň platí, že podobně, jako je tvořeno adjektivum *non britanniques*, by mohlo být ve francouzštině vytvořeno substantivum *non Britanniques*, které by mohlo nahradit anglickou výpůjčku. Její užití je tedy čistě otázkou stylistickou: autor zřejmě zamýšlel zdůraznit rozdíl mezi Brity a „ne-Brity“ právě pomocí užití anglického slova.

Sextos, les (*Voici*, č. 1510, s. 24)

« Face à Cyril Hanouna, elle a avoué qu'elle envoyait des sextos à Louis et qu'ils avaient même fait une sextape. »

Substantivum *sextos* představuje kalk z anglického jazyka. Jedná se o doslovný překlad anglického slova *sexts* označujícího krátké erotické zprávy, zasílané prostřednictvím mobilního telefonu či internetu. V angličtině toto substantivum vzniká kontaminací slov *sex* a *text*, textová zpráva. Stejnou formu tvorby zachovává i francouzská podoba slova vznikající spojením slov *sexe* a *texto*.

Vedle substantiva *sextos* se v citované větě vyskytuje ještě jedna výpůjčka z angličtiny. V tomto případě se jedná o substantivum *sextape*, v anglickém jazyce vzniklé kompozicí

slov *sex* a *tape*, (video)kazeta. Jedná se tedy o video s erotickou (pornografickou) tematikou.

Stiletto, les (Voici, č. 1509, s. 43)

« *On saupoudre le tout d'une note glam en mixant stiletto à fleurs et sac couleur d'automne.* »

Slovo *stiletto* značící boty na velmi vysokém podpatku je výpůjčkou z italštiny. Původně se toto slovo používalo ve významu dýka či bodná zbraň. Později byl jeho význam rozšířen právě na boty na podpatku, a to na základě vnější podobnosti. Jedná se tedy o metaforické přenesení významu: tvar a délka podpatku evokují dýku. Metaforické označení si boty zachovávají i v českém jazyce, i když Čechům boty neevokují dýky, nýbrž jehly. Jehlové pojetí se objevuje i ve francouzském ekvivalentu *chaussures à talons aiguilles*, boty na jehlovém podpatku.

Upcycling, le (Voici, č. 1503, s. 69)

« *Inspirées par l'upcycling*, elles misent sur le commerce équitable, la fabrication artisanale ou encore le recyclage.* »

Jedná se o výpůjčku z anglického *upcycling*, které vzniklo ze slovesa *to upcycle*, použít něco starého novým způsobem (ve francouzštině *réutiliser*). Jak si můžeme všimnout ve větě, ve které je slovo použito, tento neologismus je opatřen hvězdičkou, respektive poznámkou pod čarou, ve které je význam slova vysvětlen (« *Revalorisation d'un produit ou d'un matériau grâce au recyclage.* », „opětovné zhodnocení věci či materiálu díky jejich recyklaci“). Na rozdíl od deníku *Le Monde* je takovéto vysvětlení neologismu v týdeníku *Voici* ojedinělé. Najít ho můžeme už jen v čísle č. 1502, kde však není součástí rubriky časopisu, nýbrž součástí reklamy. Na jedné straně se nachází celkem pět neologismů, které jsou všechny vysvětleny v poznámce pod čarou. Jedná se o slova a spojení *summer tips*, *upgrade*, *crush*, *make-up* a hashtag *#happysummer*, slova na jiných stranách týdeníku běžně používaná i bez dalších vysvětlivek.

V jiném čísle týdeníku *Voici* (č. 1504, s. 50) se se slovem *upcycling* setkáváme znovu, tentokrát se však jeho vysvětlení přesunuje z poznámky pod čarou přímo do textu (« *C'est*

l'upcycling, ou l'art de ne rien jeter et tout transformer. ». tedy „jedná se o upcycling, umění vše přetvořit a nic nevyhodit.“).

7.4 Hovorová slova

Vedle neologismů jako takových se v sestaveném korpusu vyskytuje i velké množství hovorových, někdy až lidových výrazů. Jedná se o slova mimo tzv. *registre standard*, jejichž užití bychom především v respektovaném deníku *Le Monde* příliš nečekali. Velice často se jedná o expresivní výrazy, tedy slova, která ztratila stylistickou neutrálnost a textu dodávají citově zabarvený nádech, emocionalitu (viz kap. 3.1).

Ve velké míře se jedná především o zkráceniny, častěji apokopy než afereze. Na rozdíl od zkrácenin považovaných za neologismy jsou však tyto již natolik rozšířené, že jsou uváděny ve slovníku jako možná hovorová varianta příslušného slova. Jmenovat můžeme například slova *caf'con* (od *café concert*, koncertní místo, kde při poslechu hudby návštěvníci mohou konzumovat nápoje aj., například kavárna s živou hudební produkcí, *Le Monde*, č. 22314, s. 19), *cathos* (od *catholiques*, katolíci, *Le Monde*, č. 22315, s. 11), *accro* (od *accroché*, závislý, *Le Monde*, č. 22318, s. 16), *petit déj* (od *petit déjeuner*, snídaně, *Voici*, č. 1503, s. 86), *actu* (od *actualité*, aktualita, *Voici*, č. 1509, s. 20), či *croco* (od *crocodile*, krokodýl, *Voici*, č. 1508, s. 4) aj.

Vedle zkrácenin jsou ve francouzském tisku velice obvyklé i zkratky. Jedná se například o zkratky politických stran či odborů, které sice ve slovníku nenajdeme, přesto jsou natolik známé, že je můžeme považovat za hovorové výrazy. Naopak u zkratek odborů a syndikátů můžeme pochybovat, jestli by vůbec byli Francouzi schopni celý název rekonstituovat. Jako příklad běžně užívaných zkratek můžeme uvést *LR* (*Les Républicains*, Republikáni, *Le Monde*, č. 22315, s. 8), *FN* (*Front national*, Národní fronta, tamtéž), *PS* (*Parti socialiste*, Strana socialistická, tamtéž), ale také odborové organizace *CGT*, *CFE-CGC* či *FO* (*Confédération générale du travail*, *Confédération française de l'encadrement – Confédération générale des cardes*, *Force ouvrière*; *Le Monde* č. 22311, s. 9) aj. Bez dalších vysvětlivek v textu se čtenář musí obejít i v případě zkratek nejznámějších institucí, spolků a skutečností, jako například *ONU* (*Organisation des Nations unies*, Organizace spojených národů, *Le Monde*, č. 22312, s. 6), *PME* (*Petites et moyennes entreprises*, Malé a střední podniky, *Le Monde*, 22315, s. 9) či *smic* (*Salaire minimum de croissance*,

minimální mzda, *Le Monde*, č. 22319, s. 7), které je dokonce psané již pouze malými písmeny a začíná pomalu potlačovat fakt, že se vůbec jedná o zkratku.

Mezi hovorová slova se vedle mnohých zkrácenin a zkratek dostaly díky četnosti svého užití i některé původní výpůjčky z cizích jazyků. Zde můžeme jmenovat například slova *shoot* (dávka drogy, *Le Monde*, č. 22314, s. 1), *job* („flek“ ve významu práce, *Le Monde*, č. 22315, s. 10), *shit* (hašiš, *Le Monde*, č. 22312, s. 13), *boss* (šéf, *Voici*, č. 1509, s. 20), *bye-bye* (čau, *Voici*, č. 1507, s. 28), *ciao* (nashle, *Voici*, č. 1510, s. 18) aj.

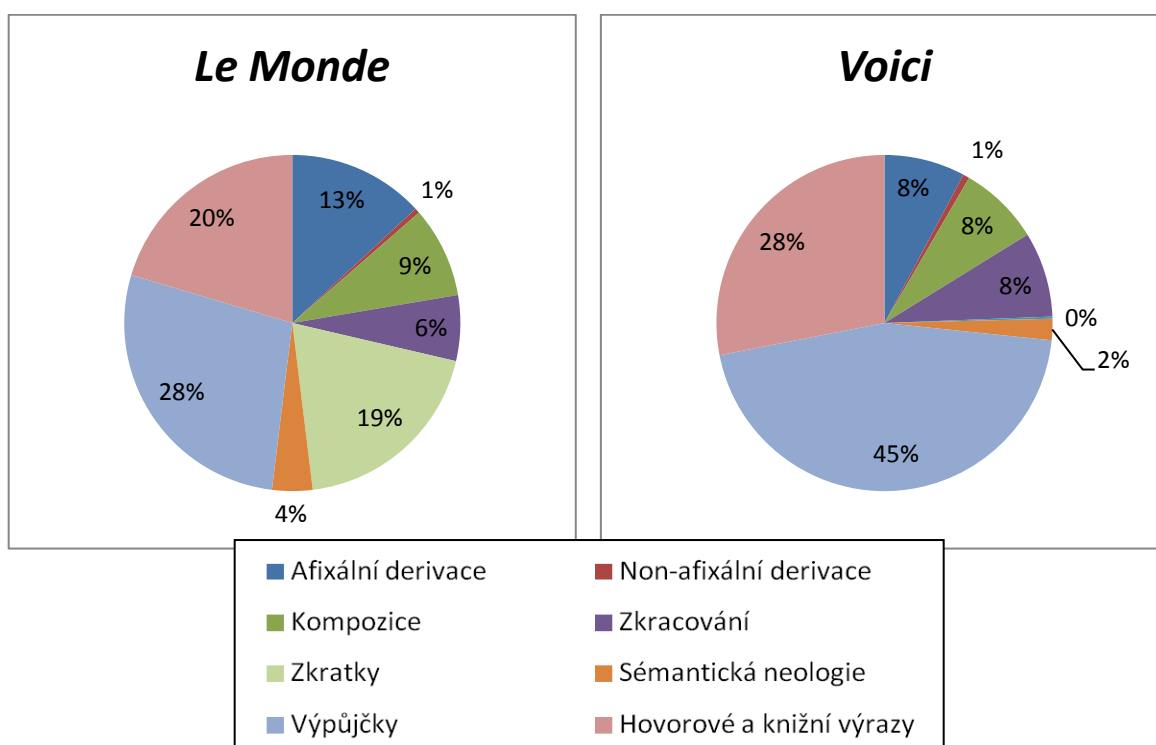
Mezi hovorovými výrazy můžeme, byť v menší míře než v předchozích dvou případech, najít i deriváty, kompozita a hovorová slova původně vzniklá změnou významu. Příkladem dnes již hovorových derivátů mohou být slova *foutaise* („sračka“, kravina, od slovesa *foutre*, dělat, *Le Monde*, č. 2231, s. 3), *fliquer* (fízlovat, od substantiva *flic*, fízl; *Le Monde*, č. 22314, s. 13) či *indéboulonnable* (nevyhoditelný z pracovního místa, od substantiva *boulot*, rachota, *Voici*, č. 1509, s. 20). Jako příklad dnes již hovorových kompozit můžeme uvést ustálené příslovečné spojení *du coup* (takže, tudíž, *Le Monde*, č. 22316, s. 9), nebo kalk *superpouvoirs* (super schopnosti, *Voici*, č. 1510, s. 8). Mezi sémantické neologismy, které jsou již vnímány jako hovorové výrazy, můžeme zařadit například *souk* (nepořádek, binec, v původním významu arabský trh, *Voici*, č. 1507, s. 33).

Vedle hovorových výrazů se v korpusu vyskytla i slova knižní. Za všechna jmenujme alespoň slova *bacchanale* (bakchanálie, orgie, *Le Monde*, č. 22319, s. 20) či *hérault* (herold, *Le Monde*, č. 22311, s. 10).

I když se práce detailnějším rozbořem hovorových a knižních výrazů nezabývá, zmiňujeme je vzhledem k faktu, že i tato slova mohou být za určitých okolností považována za neologismy (viz kapitola 3.1).

7.5 Procentuální zastoupení slovotvorných postupů

Na základě roztřídění korpusu dle užitých slovotvorných postupů je možné určit zastoupení jednotlivých druhů neologismů na jejich celkovém počtu. Pro tvorbu korpusu bylo užito celkem 205 neologismů z deníku *Le Monde* a 490 neologismů z týdeníku *Voici*. Zastoupení jednotlivých slovotvorných postupů ukazují následující dva grafy.

Graf 1 Podíl jednotlivých slootovorných postupů na tvorbě neologismů v deníku *Le Monde* a v týdeníku *Voici*

Z grafu je patrné, že v obou periodikách převládá užití výpůjček: v deníku *Le Monde* činí podíl výpůjček na celkovém počtu neologismů 28%, u týdeníku *Voici* činí výpůjčky dokonce 45% z celkového počtu neologismů. Zásadně se však liší typ vypůjčovaných slov. Výpůjčky z deníku *Le Monde* bychom mohli kvalifikovat jako „nutné“, jelikož se nejčastěji jedná o xenismy popřípadě o peregrinismy jako například *guérilla*, *Chabiba islamiya*, *Bundestag*, *Sejm*, *Basic law*, *Panama papers*, *First minister* apod.

Zcela rozdílný charakter mají výpůjčky v týdeníku *Voici*, ve kterém činí téměř polovinu z celkového počtu neologismů. Xenismů a peregrinismů je zde menší množství než v deníku *Le Monde*. V naprosté většině se jedná o v zásadě nepotřebné anglicismy, a to z oblasti módy či kosmetiky. Užívané jsou však i anglicismy z nejobecnějšího lexika. Za všechny jmenujme alespoň *little* (namísto *petit*, malý), *urban girl* (namísto *filles urbaines*, městská dívka), *city* (namísto *ville*, město), *make-up* (namísto *maquillage*), *queen* (namísto *reine*, královna, popřípadě *princesse*, princezna), či *happy daddy* (namísto *papa hereux*). Neobvyklé nejsou ani výskyty anglických víceslovných spojení, jako například *Hello, is it me you're looking for?*, *summer of love* apod. Vyskytují se i výpůjčky z jiných cizích

jazyků, i když nejsou tak časté jako ty z angličtiny (například *spiaggia*, italsky pláž, *principessa*, italsky princezna, *pasta*, italsky těstoviny, aj.).

Na druhém místě co do počtu slov se vyskytují hovorové a knižní výrazy, jejichž specifickým charakterem se blíže zabývá kap. 7.4. Je zajímavé, že celých 20% slov v případě deníku *Le Monde* a dokonce 28% slov v případě týdeníku *Voici* je tvořeno právě hovorovými, a méně často také knižními výrazy.

Pokud bychom sečetli podíl výpůjček, hovorových a v menší míře i knižních výrazů na celkovém počtu neologismů, tyto dva prostředky tvoří necelou polovinu (48%) všech neologismů nalezených v deníku *Le Monde* a téměř tři čtvrtiny všech neologismů nalezených v týdeníku *Voici* (73%). To znamená, že za původní francouzskou tvorbu můžeme označit 52% neologismů v deníku *Le Monde* a jen 27% neologismů nalezených v týdeníku *Voici*. Tato tendence souhlasí s původním očekáváním, že hovorová slova a výpůjčky budou daleko častěji užívány v bulvárním časopise než v respektovaném deníku.

Dalším poměrně produktivním prostředkem v deníku *Le Monde* je tvorba zkratk. Zatímco v týdeníku *Voici* tento prostředek nedosáhl ani na 1% z celkového počtu slov, v deníku *Le Monde* tvoří 19% všech neologismů. Je zcela běžné, že redaktoři studovaného deníku doplňují názvy jednotlivých organizací, politických stran, odborů, aj. zkratkami, které v textu dále používají pro jeho větší ekonomičnost. Na druhou stranu se však můžeme setkat i se zkratkami, které jsou přiřazeny jen ke konkrétnímu názvu a dále v textu užity nejsou. Do korpusu však byly zahrnuty pouze zkratky, které byly užity aktivně (netvořily jen doplnění uvedeného nezkráceného názvu a v textu se objevily samy). Možným vysvětlením absence zkratk v týdeníku *Voici* je fakt, že politické strany, instituce a další názvy často redukováné do formy zkratk nejsou součástí oblasti zájmu tohoto týdeníku.

Pokud bychom měli porovnat počet neologismů utvořených afixální derivací s počtem neologismů utvořených non-afixální derivací, vidíme, že v obou periodikách jasně převládají afixální deriváty. Tento výsledek však může souviset i s dříve diskutovanou skutečností, že non-afixální derivace, především regresivní derivace, je velice těžko rozeznatelná od derivace afixální. V obou případech tak bylo v korpusu nalezeno jen 1% derivátů non-afixálních. Derivátů afixálních se v korpusu vyskytovalo 13% pro deník *Le Monde* a 6% pro týdeník *Voici*.

Srovnatelné zastoupení v obou periodikách mají neologismy vytvořené kompozicí a zkracováním. Kompozita tvoří celkem 9% neologismů deníku *Le Monde*, respektive 8% neologismů týdeníku *Voici*, zatímco zkráceniny tvoří 6% neologismů u deníku *Le Monde* a 8% u týdeníku *Voici*.

Zřejmě největší problémy při stanovování korpusu činilo rozlišení sémantických neologismů. Z vytvořeného korpusu odpovídají tomuto slootovornému prostředku pouze 4% neologismů nalezených v deníku *Le Monde* a 2% neologismů nalezených v týdeníku *Voici*. Tento výsledek může být do značné míry zkreslen skutečností, že autorka výzkumu není rodilou Francouzskou. Je tedy možné, že některé významové nuance nebyly při sestavování korpusu postřehnuty a uvažovány. Na druhou stranu však můžeme předpokládat, že sémantické neologismy jsou především v týdeníku *Voici* do jisté míry nahrazovány výpůjčkami. I přes to, že cizí a francouzská slova jsou často považována za synonymní, pravdou je, že mnohdy jsou mluvčími jednotlivých jazyků chápána s drobnými rozdíly. Například spojení *côté bad girl* vyznívá díky užití anglických slov daleko více expresivně (až „rebelsky“) než možná francouzská alternativa *côté méchant d'une fille* a podtrhuje tak význam celého spojení.

Na závěr této kapitoly seznamující se zastoupením jednotlivých slootovorných prostředků v sestaveném korpusu je třeba znovu zopakovat, že cit pro novost slov se u jednotlivých mluvčích může značně lišit. Je tedy pravděpodobné, že v případě užití stejného vzorku výtisků periodik *Le Monde* a *Voici* by jiný autor došel k rozdílným výsledkům. Můžeme však předpokládat, že obecné, vyzorované tendence tvorby nových slov by zůstaly neměnné.

8 Závěr

Diplomová práce s názvem *Neologie v současné francouzské slovní zásobě* měla za cíl seznámit čtenáře s procesy tvorby neologismů na základě konkrétních příkladů vybraných ze soudobého tisku.

Teoretická část práce se zabývala obecným vymezením neologie a neologismů a představila jednotlivé slovtvorné postupy. Ukázala, nakolik komplexní jsou definice pojmů neologie a neologismus a jak se od sebe odlišují definice předložené jednotlivými odborníky. Na základě prostudování typologií dělení neologie vymezila tato diplomová práce její tři základní kategorie, a to neologii formální, neologii sémantickou a výpůjčky. Vybranému dělení odpovídá i klasifikace jednotlivých slovtvorných postupů. K formální neologii náleží derivace, kompozice a zkracování a tvorba zkratk. K sémantické neologii se řadí zužování, rozšiřování a přenášení významu, výpůjčky se dělí na klasické výpůjčky a kalky.

Vedle těchto slovtvorných postupů se práce dále zabývala problematikou hovorových a knižních výrazů, respektive přechody mezi jednotlivými jazykovými registry. Pokud se slovo typické pro jeden jazykový registr začne užívat v jiném jazykovém registru, může být zprvu mluvčími považováno za neologismus. O tom, zda takové slovo za neologismus je či není považováno, rozhoduje cit pro novost slova u jednotlivých mluvčích a rovněž jejich slovní zásoba: zatímco někteří mohou slova jako neologismy klasifikovat, jiní je mohou považovat za slova patřící ke stabilní slovní zásobě jazyka a jako nová je tudíž neklasifikují.

Sami jazykoví mluvčí se nepodílí pouze na hodnocení slov jako neologismů, ale mohou se podílet i na jejich tvorbě. Vedle toho existuje rovněž tzv. tvorba oficiální: k tomu určené instituce navrhuje francouzské ekvivalenty k cizím slovům a původně francouzské termíny označující nové skutečnosti a vynálezy.

Praktická část práce na konkrétních příkladech demonstrovala proces tvorby nových slov a zároveň nastínila pozorované tendence slovtvorby. Tyto příklady byly vybrány studiem deseti výtisků dvou novinových titulů, deníku *Le Monde* a týdeníku *Voici*.

Pokud porovnáme množství neologismů v jednotlivých titulech, jasně převažuje počet neologismů v týdeníku *Voici* (490 neologismů ve *Voici* oproti 205 neologismům v *Le Monde*). Tento fakt může být částečně zapříčiněn tím, že z týdeníku *Voici* bylo při sestavování korpusu studováno mnohem více stránek, než z deníku *Le Monde*. Platí však, že deník *Le Monde* má větší formát stran, menší podíl obrazového materiálu a rovněž větší hustotu textu než týdeník *Voici*, který více než na text vsází na fotky a jiný doprovodný materiál, například reklamy. Můžeme tedy předpokládat, že výsledný rozdíl mezi počtem studovaných slov nebude tak velký, jak by se zdálo na základě rozdílného počtu stran (obvykle okolo 13 stran *Le Monde* oproti okolo 55 stran *Voici*).

Pokud odhlédneme od výše zmíněného faktu, významně rozdílný počet neologismů v obou titulech je zřejmě zapříčiněn rozdílnou profilací obou periodik. Zatímco respektovaný *Le Monde* těží převážně z *registre standard*, neutrální vrstvy jazyka a slov všeobecně známých, bulvární *Voici* si daleko častěji vypomáhá slovy, která dokážou čtenáře šokovat a přitáhnout jeho pozornost. Nejvíce se jedná o slova hovorová až lidová a výpůjčky z anglického jazyka.

Při studiu korpusu se rovněž ukázalo, že oba tituly s neologismy pracují zcela odlišně. V deníku *Le Monde* pozorujeme větší odstup autorů článků od užitých neologismů. Ve velkém množství případů jsou neologismy doplněny vysvětlením, ať se jedná o formální neologismy, sémantické neologismy či výpůjčky. Daleko častěji jsou taková slova vyznačena v textu kurzivou či uvozovkami. Naopak týdeník *Voici* zachází s neologismy ve většině případů jako s běžnými slovy a od zbytku textu je většinou graficky vůbec neodlišuje. Nezřídka narazíme na věty, které obsahují tolik anglických výpůjček, že téměř budí dojem, jako by byly součástí anglického časopisu. Ve většině případů není neologismus vyskytující se v týdeníku *Voici* vysvětlen a jeho pochopení je ponecháno jazykové intuici čtenáře.

Z provedeného výzkumu rovněž vyplynulo, že nejčastěji používaným slovotvorným prostředkem v obou titulech jsou výpůjčky (45% všech neologismů v týdeníku *Voici* a 28% všech neologismů v deníku *Le Monde*). Ve zvýšené míře se objevovaly rovněž hovorové výrazy (28% slov vybraných z týdeníku *Voici* a 20% slov vybraných z deníku *Le Monde*). Dalšími dvěma nejčastěji užívanými prostředky pro tvorbu nových slov v deníku

Le Monde bylo tvoření zkratk (19% neologismů) a afixální derivace (13% neologismů). V týdeníku *Voici* žádný další slovotvorný prostředek nevykázal užití vyšší než 10%.

Na závěr však musíme zopakovat, že výběr slov a tedy i výsledky výzkumného šetření a závěry této diplomové práce jsou do jisté míry subjektivní, jelikož jsou ovlivněny citem pro novost slova autorky práce. S jiným řešitelem by byl sestavený korpus a tedy i výsledný stanovený podíl jednotlivých slovotvorných prostředků na tvorbě neologismů pravděpodobně odlišný.

9 Résumé

Ce mémoire de maîtrise intitulé « La néologie lexicale en français contemporain » traite de la formation des mots nouveaux, c'est-à-dire des procédés de formation lexicale, et des tendances néologiques les plus appliquées dans la presse française contemporaine. Le mémoire est composé de deux parties principales, la partie théorique et la partie pratique.

La partie théorique aborde la problématique étudiée par l'explication des termes clé de ce travail, la néologie et le néologisme. Étant donné la complexité des deux termes étudiés, il se révèle difficile de les saisir par une définition simple et brève. La néologie peut être tout simplement définie comme « la formation des nouveaux mots » et le néologisme comme « un nouveau mot » ou « un nouveau sens attribué à un mot déjà existant ». Néanmoins, les deux termes se révèlent beaucoup plus complexes. Ainsi, la formation des nouveaux mots, la création lexicale, peut se réaliser de deux façons différentes : de la façon formelle (la néologie formelle) ou de la façon dite « populaire » (la néologie « populaire »).

La néologie formelle est produite par les institutions officielles, telle que la *Commission d'enrichissement de la langue française*, composée d'experts de la langue ainsi que de spécialistes scientifiques. Ils sont chargés de proposer la terminologie française dénommant les réalités nouvellement parues ou inventées. Le processus de la formation officielle des mots est supervisé par *L'Académie française* qui doit agréer tous les termes proposés par la *Commission* avant qu'ils ne soient diffusés au grand public.

Pour sa part, la néologie dite populaire est créée par les locuteurs eux-mêmes. À force d'exiger un terme suffisamment précis, les locuteurs sont poussés à inventer de nouveaux mots ou à attribuer de nouveaux sens aux mots déjà existants. Dans ce cas-là, ce sont des gens qui remplacent l'institution dans la diffusion des mots nouvellement apparus. Ce procédé, issu d'une transmission au sein de la société, se réalise par l'intermédiaire de contacts et d'échanges quotidiens.

Lorsque le néologisme est fréquemment utilisé et qu'il est accepté par la communauté linguistique, le mot entre dans le vocabulaire stable de la langue. Ainsi, il n'est plus perçu comme un néologisme parce que le sentiment néologique de la plupart de gens, exercé sur

le mot, est affaibli. Afin de confirmer l'acceptation générale de tels mots, ils apparaissent dans le dictionnaire.

En ce qui concerne le sentiment néologique il faut également aborder la question des registres de la langue. En effet, les mots existant déjà dans la langue peuvent être perçus dans certains cas comme des néologismes. On parle surtout des cas où des mots caractéristiques pour un registre de la langue pénètrent dans un autre registre de la langue. C'est ainsi que les mots littéraires peuvent être perçus comme des néologismes par des gens se servant plutôt du parler familier. Au même titre, les mots familiers peuvent être perçus comme des nouveaux mots par des gens habitués à l'usage du vocabulaire appartenant au registre soutenu.

Pour ce qui est de la néologie proprement dite, de nombreux linguistes la divisent en distinguant trois groupes principaux : la néologie formelle, la néologie sémantique et les emprunts. La néologie formelle est produite par les procédés morphologiques de la langue. On la subdivise encore en trois catégories, la dérivation, la composition et l'abréviation et la siglaison. En ce qui concerne la néologie sémantique, elle se caractérise par l'attribution d'un nouveau sens à un mot déjà existant dans la langue. On en peut différencier trois types principaux, les restrictions de sens, les extensions de sens et les glissements de sens. Enfin, les emprunts désignent les mots étant d'origine d'un dialecte ou d'une autre langue, vivante ou ancienne.

La dérivation peut être affixale ou non-affixale. La dérivation affixale est caractérisée par l'ajout d'un affixe à une base, soit devant elle (la préfixation), soit derrière elle (la suffixation), soit à la fois devant et derrière la base (la dérivation parasynthétique). Tous les autres types de dérivation appartiennent à la dérivation non-affixale. Premièrement, il s'agit de la dérivation régressive. Lors de ce procédé, l'affixe n'est pas ajouté à la base mais le mot perd, au contraire, l'affixe qu'il portait déjà. Deuxièmement, il s'agit de la conversion, dite aussi la dérivation impropre. La conversion consiste en changement de la catégorie grammaticale du mot tout en conservant sa forme.

Le deuxième type de la néologie formelle est la composition. Elle repose sur l'assemblage de deux ou plusieurs mots ou deux ou plusieurs éléments lexicaux. Nous pouvons composer des éléments français (la composition française) ou des éléments latins et grecs

(la composition savante ou gréco-latine). Si les éléments viennent de deux ou plusieurs langues différentes, nous parlons de la composition hybride. La composition peut également produire des mots-valises. Il s'agit de la composition des mots dont au moins un est réduit (tronqué).

Troisième et le dernier type des procédés néologiques issus de la néologie formelle représentent l'abréviation et la siglaison. L'abréviation peut être appliquée aux mots polysyllabes ou aux locutions figées. Ensuite, nous pouvons observer qu'une ou plusieurs syllabes du mot sont réduites (la troncation). Le même procédé s'applique à un ou plusieurs mots de locution (l'ellipse). Nous distinguons deux types de la troncation : l'apocope, c'est-à-dire la réduction de la fin du mot, et l'aphérèse, la réduction du début du mot.

Par l'intermédiaire de la siglaison nous produisons des sigles et des acronymes. Les deux étant résultats de la réduction des expressions ou des mots composés jusqu'aux lettres initiales de leurs composants, leur distinction repose sur la prononciation. Tandis que les sigles sont épelés, les acronymes, quant à eux, sont lus en tant que mots et non lettre par lettre.

Outre la néologie formelle, c'est également la néologie sémantique qui se trouve au sein de ce mémoire. Contrairement à ce que nous pourrions croire, la néologie sémantique ne signifie pas la création de nouvelles formes (mots) mais l'attribution des nouveaux sens à des formes (mots) déjà existantes. Ce procédé néologique a pour conséquent l'apparition de la polysémie. Les mots polysémiques sont dotés de plusieurs sens et c'est donc le contexte qui aide le locuteur à déchiffrer le sens exact. La néologie sémantique comporte plusieurs types, entre autres les restrictions et les extensions de sens ou les glissements de sens par l'intermédiaire des figures comme la métaphore, la métonymie ou la synecdoque.

Enfin, les emprunts représentent le dernier grand groupe des procédés néologiques. Il s'agit des mots venant d'un dialecte ou d'une autre langue, vivante ou ancienne. En plus, les emprunts peuvent s'assimiler au système langagier français, le système graphique ou phonétique. Il semble nécessaire de faire distinction entre les emprunts et les calques. Ces derniers sont formés par l'emprunt de la structure morphologique et syntaxique d'un mot d'une langue source et par sa traduction littérale à la langue cible.

La partie pratique de ce mémoire de maîtrise repose sur deux périodiques choisis, le journal *Le Monde* et l'hebdomadaire *Voici*. Les néologismes que nous avons analysés proviennent des dix numéros de chacun des deux périodiques choisis. Afin d'assurer une qualité adéquate de ce choix, les mots retenus ont été vérifiés dans deux dictionnaires. Ensuite, la distinction entre les « vrais » néologismes et des mots appartenant au vocabulaire stable du français mais inconnus de l'auteure de ce travail a permis d'établir le corpus final. Il a paru approprié d'opter pour les dictionnaires de deux plus grandes maisons d'édition des dictionnaires, *Le Petit Robert de la langue française 2017* et *Larousse, dictionnaire de français en ligne*. Cela nous a permis de fixer le nombre des néologismes à 490 néologismes pour le magazine *Voici* et à 205 néologismes pour *Le Monde*, ce que fait 695 néologismes au total.

Dans le but de proposer une partie pratique comportant des exemples concrets des néologismes retenus, ce travail cite 50 exemples concrets et explique les procédés de leur création. Cette liste est illustrée par un graphique relevant la fréquence d'utilisation de tous les procédés néologiques abordés. Les conclusions de cette analyse prouvent la prédominance significative des emprunts (45% de tous les néologismes apparus dans *Voici* et 28% de tous les néologismes publiés dans *Le Monde*). De même, la statistique révèle que les deux périodiques se servent souvent de mots familiers (et parfois aussi littéraires) qui peuvent aussi être perçus comme des néologismes (28% des néologismes de *Voici* et 20% des néologismes de *Le Monde*). Deux autres procédés ont dépassé par la fréquence de leur utilisation la limite de 10% : il s'agit de la siglaison (19% dans *Le Monde*) et de la dérivation affixale (13% dans *Le Monde*). En ce qui concerne l'hebdomadaire *Voici*, aucun autre procédé, outre les emprunts et les mots familiers (littéraires) n'a atteint de 10% des néologismes. Toutefois il faut rappeler que l'analyse réalisée repose également sur l'avis personnel et sur le choix des mots de l'auteure. Pour cette raison, nous devons constater que ses conclusions se réfèrent uniquement à l'échantillon analysé et ne sont pas généralisables.

10 Seznam použitých informačních zdrojů

10.1 Monografie

APOTHÉLOZ, D. *La construction du lexique français*. Paris: Ophrys, 2002. ISBN 2-7080-1008-5.

BENVENISTE, É. *Problèmes de linguistique générale II*. Paris: Gallimard, 1974. ISBN sine.

CABRÉ, M.-T. *La terminologie: Théorie, méthode et application*. Ottawa/Paris: Les presses de l'Université d'Ottawa et Armand Colin, 1998. ISBN 2200218915.

CVRČEK, V. a kol. *Mluvnice současné češtiny I : jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

ČERMÁK, F. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4., v Karolinu 2., doplněné. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.

GADET, F. *La variation sociale en français : nouvelle édition revue et augmentée*. Paris : Ophrys, 2007. ISBN 978-2-7080-1154-0.

GREVISSE, M.; GOOSSE, A. *Le bon usage: Grevisse, langue française*. 14e édition. Bruxelles: De Boeck, 2008. ISBN 978-2-8011-1404-9.

GOOSSE, A. *La néologie française aujourd'hui*. Paris: Conseil international de la langue française, 1975. ISBN 2-85319-013-7.

NIKLAS-SALMINEN, A. *La lexicologie*. 2e édition. Paris: Armand Colin, 2015. ISBN 978-2-200-28611-8.

PICOCHÉ, J. *Précis de lexicologie française: l'étude et l'enseignement du vocabulaire*. Nouvelle édition revue et mise à jour. Paris: Nathan, 1992. ISBN 209-190-547X.

PODHORNÁ-POLICKÁ, A. *Universaux argotiques des jeunes: Analyse linguistique dans les lycées professionnels français et tchèques*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5124-9.

PRUVOST, J. et alii. *Les néologismes*. 2e édition. Paris: Puf, 2012. ISBN 978-2130592105.

RADIMSKÝ, J. *Italské a vybrané francouzské neologismy z oblasti informatiky a nových médií: 1990-1996*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2003. ISBN 80-7040-624-0.

SABLAYROLLES, J.-F. *La néologie en français contemporain: Examen du concept et analyse de productions néologiques récentes*. Paris: Honoré Champion, 2000. ISBN 2-7453-0275-2.

ŠABRŠULA, J. a kol. *Základy francouzské lexikologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. ISBN sine.

TRITTER, J.-L. *Histoire de la langue française*. Paris: Ellipses, 1999. ISBN 2-7298-5854-7.

ZINK, M. *Littérature française du Moyen Age*. 2e édition. Paris, Presses Universitaires de France, 2001. ISBN 2-13-051478-2.

10.2 Články v odborném tisku

ANASTASSIADIS-SYMÉONIDIS, A.; NIKOLAOU, G. L'adaptation morphologique des emprunts néologiques: en quoi est-elle précieuse? In: *Langages*, n°183, p. 119-132. Paris: Larousse, 2011. ISBN 978-2-200-92706-6.

BOULANGER, J.-C. Sur l'existence des concepts de ‚néologie‘ et de ‚néologisme‘. Propos sur un paradoxe lexical historique. In: *Actes del I Congrés Internacional de neologia de les Llengües Romàniques*, p. 31-73. Barcelone: Universitat Pompeu Fabra, 2010. ISBN 978-84-92707-08-9.

CARTIER, E. Néologie et description linguistique pour le TAL. In: *Langages*, n° 183, p. 105-117. Paris: Larousse, 2011. ISBN 978-2-200-92706-6.

DUGAS, A. La création lexicale et les dictionnaires électroniques. In: *Langue française*, n° 87, p. 23-29. Paris: Larousse, 1990. ISBN sine.

GUILBERT, L. Théorie du néologisme. In: *Cahiers de l'Association internationale des études françaises*, n° 25, p. 9-29. Paris: Les Belles Lettres, 1973. ISBN sine.

ISSAC, F. Cybernéologisme: Quelques outils informatiques pour l'identification et le traitement des néologismes sur le web. In: *Langages*, n° 183, p. 89-104. Paris: Larousse, 2011. ISBN 978-2-200-92706-6.

MEJRI, S. Néologie et unité lexicale: renouvellement théorique, polylexicalité et emploi. In: *Langages*, n° 183, p. 25-37. Paris: Larousse, 2011. ISBN 978-2-200-92706-6.

MEJRI, S.; SABLAYROLLES, J.-F. Présentation: Néologie, nouveaux modèles théoriques et NTIC. In: *Langages*, n° 183, p. 3-9. Paris: Larousse, 2011. ISBN 978-2-200-92706-6.

MÉLA, V. Parler verlan: règles et usages. In: *Langage et société*, n° 45, p. 47-72. Paris: Maison des sciences de l'homme, 1988. ISBN sine.

SABLAYROLLES, J.-F. De la « néologie syntaxique » à la néologie combinatoire. In: *Langages*, n° 183, p. 39-50. Paris: Larousse, 2011. ISBN 978-2-200-92706-6.

SABLAYROLLES, J.-F. Fondements théoriques des difficultés pratiques du traitement des néologismes. In: *Revue française de linguistique appliquée*, vol. VII-1, p. 97-111. Paris: Publications linguistiques, 2002. ISSN 1386-1204.

10.3 Slovníky

CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny online. [online]. Brno: Centrum zpracování přirozeného jazyka, © 2012-2017.

Dictionnaire de français Larousse en ligne. [online]. Paris: Larousse. Dostupné z: <<http://larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>>.

Le Petit Robert de la langue française 2017. [online]. Paris: Dictionnaires LE ROBERT-SEJER. Dostupné z: <<http://pr.bvdep.com/robert.asp>>.

Lexicon 5: Grand dictionnaire Français-Tchèque. Francouzsko-český velký slovník. Jazykový software, verze 4.0. Brno: Lingea, 2008.

LITTRÉ, É. *Dictionnaire de la langue française*. [online]. Dostupné z: <<http://www.littre.org/>>.

CENTRE NATIONAL DE RESSOURCES TEXTUELLES ET LEXICALES. *Portail lexical*. [online]. Dostupné z: <<http://www.cnrtl.fr/etymologie/>>.

10.4 Webografie

Académie française. *Le français d'aujourd'hui: la politique linguistique aujourd'hui*. [online]. Paris: Académie française. [cit. 29. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://www.academie-francaise.fr/la-langue-francaise/le-francais-aujourd'hui>>.

Académie française. *Terminologie et néologie*. [online]. Paris: Académie française. [cit. 29. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://www.academie-francaise.fr/la-langue-francaise/terminologie-et-neologie>>.

MINÁŘOVÁ, E.; CHLOUPEK, J. Výrazy v publicistickém textu označené uvozovkami. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český, 1983. [cit. 28. 4. 2017]. Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6365>>.

MINISTÈRE DE LA CULTURE ET DE LA COMMUNICATION, PREMIER MINISTRE. *Rapport annuel 2015 de la Commission d'enrichissement de la langue française*. [online]. Paris: Délégation générale à la langue française et aux langues de France, 2016. [cit. 3. 4. 2017]. ISBN 978-2-11-139360-8. Dostupné z: <http://www.culturecommunication.gouv.fr/content/download/153348/1625671/version/1/file/rapport_CELF_2015_en-ligne.pdf>.

10.5 Zdroje korpusu

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Jeudi 6 octobre 2016, 72e année, n° 22310.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Vendredi 7 octobre 2016, 72e année, n° 22311.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Samedi 8 octobre 2016, 72e année, n° 22312.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Dimanche 9 – lundi 10 octobre 2016, 72e année, n° 22313.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Mardi 11 octobre 2016, 72e année, n° 22314.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Mercredi 12 octobre 2016, 72e année, n° 22315.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Jeudi 13 octobre 2016, 72e année, n° 22316.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Vendredi 14 octobre 2016, 72e année, n° 22317.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Samedi 15 octobre 2016, 72e année, n° 22318.

FENOGLIO, J. (directeur). *Le Monde*. Dimanche 16 – lundi 17 octobre 2016, 72e année, n° 22319.

Voici. Du 19 au 25 août 2016, n° 1502.

Voici. Du 26 août au 1er septembre 2016, n° 1503.

Voici. Du 2 au 8 septembre 2016, n° 1504.

Voici. Du 9 au 15 septembre 2016, n° 1505.

Voici. Du 16 au 22 septembre 2016, n° 1506.

Voici. Du 23 au 29 septembre 2016, n° 1507.

Voici. Du 30 septembre au 6 octobre 2016, n° 1508.

Voici. Du 7 au 13 octobre 2016, n° 1509.

Voici. Du 14 au 20 octobre 2016, n° 1510.

Voici. Du 21 au 27 octobre 2016, n° 1511.